ROLANDI
MIRTEI ONATINI
COMMENTARIVS RERVM in Belgio gestarum à Petro Henriquez de Azeuedo Comite de Fuentes, &c.

AD IOANNEM FERNANDium Velasquium, magnum Castellæ Comestabilem, &c.

CVM PRIVILEGIO.

MATRITI.
Ex Typographia Regia.

M DC X.

TASSA.

YO Diego Gonçalez de Villarroel, ſecretario de Camara de ſu Mageſtad, de los que reſiden en ſu Conſejo, doy fee que auiendo preſentado Iuan Haſrey, mercader de libros, ante los ſeñores del Conſejo vn libro intitulado, los Comentarios de rebus geſtis à Petro Enriquez de Azeuedo Comite de Fuentes, que cõ licencia de ſu Mageſtad ſe imprimio, ſe taſſo el precio de cada libro a quatro marauedis el pliego, y mandaron que eſta taſſa ſe ponga al principio de cada libro, y no ſe vẽda ſin ella, para que ſe ſepa el precio a que ſe ha de vender, y para que dello conſte de mandamiento de los dichos ſeñores del Conſejo, y pedimiento del dicho Iuan Haſrey di eſta fee, en Madrid, a cinco de Nouiembre, de mil y ſeyſcientos y diez años.

Diego Gonçalez de Villarroel.

Correctoris teſtimonium.

L*Ibrum hunc*, *qui* Commentarius rerum geſtarum in Belgio, *inſcribitur, vidi, & cum ſuo archetypo contuli, omnia quæ in eo ſunt adeò verè & fideliter impreſſa, vt nihil in eo notatu dignum inuenerim, quod non correſpondeat ſuo exemplari. Datum Matriti die vigeſima ſexta menſis Octobris anni* 1610.

Licenciatus Franciſcus Murcia de la Llana.

¶

IOANNI

FERNANDIO VElaſquio magno Caſtellæ Comeſtabili,&c.

RES A Comite Fontano in Belgio præclarè geſtas dicare tibi viſum eſt,(clariſsime Princeps) earum omnium,ni vero obluctari velimus, auctori & ſeminario potiſsimo. Quippe qui prudentia & rerum domi bellique gerendarum cognitione adeo Galliorum Regis mentem ſolus perculeris, vt poſthabitis Fontani veteranorum & ſub duce Parmenſi pridem exercitatiſsimorum militum copijs omnia ferro flammaque vaſtantibus, tibi potius vni vix dum ſex Tyronum ferè millibus nullo prope ſtipendio ſubnixo cum valido viginti peditum mil-

lium exercitu ac ſex equitum millibus imminere voluerit, rei bene gerendæ Fontano occaſionem vltro præbendam potius exiſtimans, quá omiſſa Burgundia, quam inſederas Gallici demum Imperij diſcrimen ſubire. Verum namque illud eſt,

Qua flumen placidũ forſan latet altius vnda.

idcirco prudenter & ille,

Volſentem petit in ſolo volſente moratur.

Habe igitur (Princeps digniſsime) & manu quaſi aſſere, quæ tuo iure ſunt parta trophæa; & nos, qui ad tuarũ laudum excudenda præconia libenter accingemur cum primũ licebit, beneuolentia qua bonos omnes cõſueuiſti, proſequere, ita enim & nobis alacritatẽ ad maiora quotidiè in reipublicæ vſum prę̃ſtanda, & rebus ipſis operæ maximum adieceris pretium. Vale.

Addictiſsimus excellẽtiæ tuæ cliens.

Ioannes Haſrey.

IVſſu ſupremi regij Senatus Caſtellæ, hunc Rolandi Mirtei Onatini rerum in Belgio geſtarum à Petro Henriquez de Azeuedo Comite de Fuentes, commentarium legi, & dignum iudicaui qui prælo mandetur, in publicam vtilitatem & ducis fortiſsimi atque ſtrenuiſsimorum militum gloriam, ſimulq́ue adeo ne qua ſcriptori, àthletæ in literis clariſsimo, deſit ad pancratiũ corona. Matriti Kalend. Octobris 1610.

Petrus de Valentia.

POR quanto por parte de vos Iuan Hafrey, nos fue fecha relacion que haziades preſentacion de vn libro intitulado, *De rebus geſtis à Petro Hẽriquez de Azeuedo, Comite de Fuentes*, que auia compueſto Rolandus Mirteus Onatinus, el qual era libro de buena y ſanta dotrina, y en el no auia coſa contra nueſtra Fè Catolica, antes era de mucha erudiciõ, y nos ſuplicaſtes os dieſſemos licẽcia para le poder imprimir, ò como la nueſtra merced fueſſe. Lo qual viſto por los del nueſtro Conſejo, y como por nueſtro mandado ſe hizieron las diligencias, que manda la Pragmatica por nos vltimamente fecha ſobre la impreſsion de los libros, fue acordado que deuiamos mandar dar eſta nueſtra cedula para vos en la cha razon, y nos tuuimoslo por bien. Por la qual damos licencia, y facultad, para que por tiempo de diez años cumplidos primeros ſiguientes, que corran y ſe quenten deſde el dia de nueſtra cedula en adelante, vos o la perſona que para ello vueſtro poder huuiere, y no otra alguna, podays imprimir el dicho libro que de ſuſo ſe haze mencion, y por la preſente damos licẽcia y facultad a qualquier impreſſor deſtos nueſtros Reynos, que vos nombraredes, para que durante el dicho tiempo, le pueda imprimir, por el original que en el nueſtro Conſejo ſe vio, que va rubricada cada plana, y firmado

al fin del, de Diego Gonzalez de Villarroel nuestro secretario de Camara, de los que en nuestro Consejo residẽ, con que antes que se venda le traygays ante nos, juntamente con el dicho original, para que se vea si la dicha impression esta cõforme a el, y traygays fee en publica forma, como por el Corretor por nos nombrado, se vio y corrigio la dicha impression con el dicho original. Y mandamos al impressor que assi imprimiere el dicho libro, no imprima el principio y primer pliego del, ni entregue mas de vn solo libro al autor o persona a cuya costa se imprimiere, para efeto de la dicho correciõ, y tassa, hasta que antes y primero el dicho libro estè corregido y tassado por los de nuestro Cõsejo, y estãdolo y no de otra manera, pueda imprimir el dicho principio y primer pliego, en el qual seguidamente se põga esta nuestra licencia, y priuilegio, y la aprouacion, tassa, y erratas, y no lo podays vender ni vendays vos ni otra persona alguna, hasta q̃ estè el dicho libro en la forma susodicha, so pena de caer e incurrir en las dichas penas contenidas en la dicha Pragmatica, y leyes de nuestros Reynos, que sobre ello disponen. Y mandamos que durante el dicho tiempo persona alguna sin vestra licencia no le pueda imprimir ni vender, so pena que el que lo imprimiere o vendiere, aya perdido y pierda qualesquier libros, moldes, y aparejos que tuuiere, y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis por cada vez q̃ lo cõtra no hiziere, la qual dicha pena sea la tercia parte para la nuestra Camara, y la

otra tercia parte para el Iuez que lo ſentenciare, y la otra para el que lo denũciare. Y mandamos a los del nueſtro Conſejo Preſidentes y Oydores de las nueſtras Audiẽcias, Alcaldes, Alguaziles de la nueſtra caſa y Corte, y Chancillerias, y a otras qualeſquier Iuſticias, de todas las Ciudades, Villas y Lugares de los nueſtros Reynos y ſeñorios, a cada vno en ſu juridicion, aſsi a los que aora ſon, como a los que ſeran de aqui adelante, que os guarden y cumplan eſta nueſtra cedula y merced q̃ anſi os hazemos, y contra ello no vayã, ni paſſen, ni conſientan yr ni paſſar en manera alguna, ſopena de la nueſtra merced, y de diez mil marauedis para la nueſtra Camara. Dada en S. Lorenço el Real, a diez y ſeys del mes de Otubre de mil y ſeyſcientos y diez años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nueſtro ſeñor.

Iorge de Touar.

ROLANDI MIRTEI ONATINI COMMENTARIVS

rerum in Belgio gestarum à Petro Henriques de Azeuedo Comite de Fuentes, &c.

HIspaniensi classe procellis potius, quã hostium virtute disiecta; Anglis, Hollandisque vires & animi creuerũt, Catholicorum partes concidere cœperunt. Non nostrum est vel scrutari vel promere cladis tantæ causas: silentio tegamus, quæ tecta Deus, in vltimum illud Theatrum generis humani videtur reseruare. Certè mox militaris disciplina laxari, & quam consequi necesse, prius inuicti militis virtus paulatim labefactari visa. Nec famæ, nec probitatis, nec victoriæ dissoluto militi cura esse: socios prædari, hostibus ipsi præda fieri: seditiones ex seditionibus serere, dilabi & transfugere frequentes. Tam ista quotidiana, vt ipsa consuetudine contemptui haberentur: adeo vt vel lętari, vel contemnere, qui ad clauum sedebãt nonnullis viderentur. Quam manifesta damna, tam clandestinæ damnorum causæ, pars offensioni, pars inuidiæ, pars mentis errori, pars (quod crediderim) languori diuturno, & inde natis fastidio ac tædio tribuebant. Quæuis causa fuerit: praua hæc gubernatio nõ modo debita Regi obsequia impediebat, sed etiam Reip. communem salutem, & fidei atque

Ecclesiæ,quibus hactenus Belgium steterat, fundamenta subruebat In summum itaque discrimen, si quando alias,tum inciderat.Nam & aliæ causę malorum accedebant: illa remotior,Catholicorum in vita moribusque nulla licentiæ resipiscentia,& alia propinquior, magistratuum peculatus,rapinæ, & iniustitia, regnorum exitiale malum. Pecunia neruus belli deerat,in vsus necessarios: quæ in priuatorum commoda malè absumebatur.Nam & Rex ex Hispanijs mittebat, & subsidia quæ Prouinciales crebra & magna præstabant, & quæ ab inuitis violenter extorquebantur, simul stipendijs & ceteris belli impensis sufficiebant illa quidem ,sed alio deriuabantur. Pauculi ditabātur,qui velut lien ceteris membris, sic ęrario & corpori Reipublicę ipsi inopiam ac squalorē adferebant. Hac ratione factum, vt Regius exercitus, ex copioso, strennuo & ducibus parente, rarus imbellis, desertor ordinum, aspernator imperij,latronum manipulis,quàm militum cohortibus similior efficeretur. Nihil iam crebrius,quàm latrocinia pro bello,& seditiones,& seditiosę direptiones oppidorum pro defensione, audiri: ceteri qui nondum palam seditiosi,nec supplicijs ad disciplinam reuocari, ne magis exacerbarentur: nec per eos res magnę tentari poterant, quod Hispani potissimum, penes quos robur legionum, essent animo vehementer ab eo qui pręerat alieni.Quare nihil mirandum si prima & secunda in Gallias expeditione: quibus Lutetię Parisiorum & Rothomago, inuitis hostibus subsidia introducta:

Paris. *Roan.*

troducta: expectationi tamen & voluntati Regis Catholici par euentus non responderit. Detrectata non semel à Regijs pugna, quam Francus offerebat: incertum consilio, an timore. Cupiebat Catholicus Rex fœderatis Franco Gallis quamplurimum prodesse: sed obstitit tum militis nostri infrequentia, insolentia, rapacitas, tum ipsorum fœderatorum leuitas & inconstantia: quorum plerique aurum, quàm imperium Hispaniense malebant: ceteri paulatim animum mutabant, & noua moliebantur. Credebat Philippus Rex Parmensi & arma, & annonam, & magnas militum copias adesse, quibus labentem Franciam facile fulciret: instabat ideo & moras omnes eum abrumpere, & tertio in Franciam cum exercitu properare iubebat: hoc enim vnum in votis esse sibi, vt rebus firmatis Rex aliquis Orthodoxus à fœderatis eligeretur: quantum temporis expeditioni interponeret, tantum desiderio suo more obijci. Vrgenti Regi Dux reniti, & producere; siue quod sibi probè conscius, plurima deesse, quæ ad belli difficilis & periculosi felicem in hostico successum necessaria: siue quod videret Regem vicinorum nimis studiosum sua negligere, & nō imprudenter iudicaret Belgiū suæ commissum curæ apertis periculis discessu militum & absentia sua, exponi nō oportere: siue alijs rationibus secretioribus, nam & id fama ferebatur. Erat Dux adeo tunc afflicta valetudine, vt nec pedes incedere, nec equo vehi prædebilitate virium posset: cum tamen cerneret Regem iteratis

iussionibus instare, & intelligeret Comitem de Fuentes virum acrem, prudẽtem, & cui nihil prius erat quam Regiæ Maiestati obedire, nihil sibi ad celeritatem reliqui facere, & iam iam adfore: cui tertiæ expeditionis curam Rex commiserat; statuit eum Dux præuertere, venientemque non in Brabantia, sed in Francia, vel in procinctu operiri. Delectus igitur facere; arma, cõmeatum, cetera properare; nihil diligentiæ, nihil curæ omittere, præmissum militem ipse animo, quã viribus maiore sub-

Arras. sequi. Vix Atrebatum peruenerat Franciæ vicinam vrbem, cum morbo mortique cessit meliore fama & gloria integriore migraturus è vita, si principio gubernationis, postrema quoque tempora respondissent. Bello quam pace melior. Sed etiam post ar-

La Esclusa. cem Slusensem expugnatam rerum ante gestarum felicitas cæpit obnubilari: & quam ei quæ præcesserant secunda, tam quæ subsecuta fuerũt aduersa. Nec in promptu ratio est, fors principio quorum-

Gaspar de Robles. dam recta suadentium, & in his Gasparis Roblesij consilijs libenter vtebatur: hoc defuncto, & victorijs elatus, sibi plus quàm alijs auscultauit. Etenim mortalium animis elatio insita, multorum bona ingenia perdidit. Deteriora quæ quidam suspicaces & maligni in vulgus spargebãt, de prætensionibus Lusitanicis & connubijs Anglicanis, falsa fictaque crediderim.

1592. *Nouẽb.* 20. ANnus voluebatur supra millesimum quingentesimus & nonagesimus secundus, mensis Nouember penè decurrerat, cum Comes de

Fuentes

Fuẽtes Namurcum appulit, inde Bruxellam pror- *Namur.*
ſus opportunè peruenit, cogitanti Atrebatas vt Par- *Bruſe-*
menſem conueniret, eique Regis Catholici man- *las.*
data, & aduentus ſui cauſas exponeret, nuncius ad- *Arras.*
fuit referens Ducis obitum, ſic ſubſtitit. Factum *Duque de Parma.*
id diuina prouidentia: ne, ſi Comes coram minus
placitura Duci renuntiaſſet, quod vitari non pote-
rat; magnæ diſſenſionũ procellæ excitarentur, quas
præſens rerum omnium perturbatio minitabatur.
Bonis & ſtudioſis catholicæ fidei & ſalutis publicæ,
vehementer qui vigebat adminiſtrãdæ reip. & mi-
litię modus diſplicebat; non vltra proſerpere cala-
mitates optabãt, diutius ferri non poſſe, ac remedij
aliquid quærendum cauſabantur: aptam medicinã
nullus in mediũ adferebat. Parmẽſis defuncti vicẽ
obibat Petrus Erneſtus Mãsfeldiæ Comes, vir ſtrẽ- *Cõde de*
nuus ſed decrepitus: hunc inter & ſupremum ſtatus *Manſ-*
conſilium; quod ſemper adeſt Gubernatori, & cui *felte.*
ſecunda à Rege poteſtas; diſsidij naſcentis flammæ
gliſcebant. Contendebant conſiliarij, quando inter-
regnum incideret, nec vllus à rege gubernator no-
minatim deſignatus eſſet, ad ſe gubernacula inter-
regni tempore, dum Rex aliud ſtatueret, iure perti-
nere. Contra Mansfeldius, ſe à Parmenſi, cum diſce-
deret, Bruxellæ cum imperio relictum, ſtatus conſi-
lio id approbante longius contentio progreſſa fuiſ-
ſet, quam vetus diſſenſio partis vtriuſque animis
parum conſentientibus fouebat; niſi commodum
ſe Comes de Fuentes interpoſuiſſet, is authoritate
& prudentia rem compoſuit. Vocatis ſtatus conſi-

 liarijs

liarijs litteras , quas vulgo nuncupant credentiæ, oſtendit: quibus Rex fidem Comiti haberi iubebat in omnibus quæ de Regia voluntate ipſis ſignificaret. Deinde perſuaſit omnibus, vt Mansfeldiũ pro ſupremo Belgij gubernatore,& Capitaneo generali pro Rege agnoſcerẽt, donec aliud Rex ſtatueret. Ceteris in negotijs,& cõſilijs (nam ſine eius ſcitu nihil ſtatui vel geri Rex iuſſerat) par dexteritas, induſtria & conſtãtia Comitis de Fuentes elucebat ſupra multorũ, qui de illo ſiniſtra quædam ſpargebant, ne dicterijs quidem, vt gens dicacula eſt, abſtinentes expectationẽ. Miſcebatur his virtutibus comitas, & affabilitas, ſicubi gentium in Belgio vtiliſsima: ſic paucis diebus bonorum animos adeo ſibi deuinxit, vt obuijs vlnis eum gubernatorem accepturi viderẽtur. Nec defuere Primorũ aliqui, vltrò ad id operam ſuã pollicentes, quo tempore id factu facilè iudicabatur: ſed ipſe nec in aures admiſit, certus honores aſpernari, qui nõ ſpõte à Rege offerrẽtur. Ambitioni magnanimitas, vt in pleriſque aſſolet, minimè obnoxia, cum admiratione magnam amoris publici in eum fecit acceſsionem. Tradita Mansfeldio gubernatione, ſerio cœpit agere de republica melius ordinanda: ſcriptæ ad Regem Epiſtolæ, quibus de ſumma rerum certior redderetur: aliç ad Prouincias, oppida, militum præfectos datæ de ijs quæ ſciri, & geri ab vnoquoque oporteret: ne tali interregno, quód procliue, & ſolet, quicquam damni Belgiũ pateretur. Statim, vt voto Regis hac in parte ſatisfieret, Parmenſis obitu interrupta in Franciam

ciam expeditio tertia,Fidei & fœderatorum defendendi gratia. Delectus Imperator ad eam Carolus PetriErnesti filius,cui par animi,& corporis robur, nec aliæ virtutes militares deerant; festinauit quas Parmensis copias collegerat ducere, ijs se nutantes & exiguæ fœderatorum reliquiæ adiunxerant: Iussus erat recta Lutetiam tendere, vna cum duce du Maine, vt ordinibus Franciæ Regem Orthodoxũ electuris, & ideo illic congregatis, auxilio & præsidio esset, calcar quoque adderet electoribus, interea dum Dux Feriæ,& Innicus Mendozius, & alij à Philippo Rege ad id missi venirent: sed qua mente nouit Deus, Mainæ Dux hoc quoque consilium corrupit. Auctor fuit vt in via Nouiodonum oppugnaretur; quod dum capitur, moram copiæ traxere. Alius error accessit: quod Philippi Regis deputati Franciæ ordinibus, non statim initio indicarunt, Catholico Regi hoc vnum in votis esse vt aliquem Francorum Principum fidei Catholicæ tenacem deligerent; quem ipsi elegissent, quicumque ille foret, ei Philippi vires neutiquam defuturas: contra illi principio aliquos, quasi ex præscripto nominarunt: quę res Mainei,& aliorum animos adeo perculit, vt confestim aliquiá fœdere desciuerint,& Henrici Borbonij,nondum Ecclesiæ Orthodoxæ restituti,partibus sese adiunxerint; quidam etiam Lutetiam, alij Rothomagum in gratis ei tradiderint, Hispanis militibus,quorum virtute, & ope ciuitates illas hactenus retinuerant,sine vllo stipendio vel donatiuo dimissis.

Paris.
Dux de Feria.
Don Iñigo de Mẽdoza.
Duque du Maine.
Noyon.
Paris.
Roan.

Hi se

Hi ſe Caroli Mansfeldij exercitui coniunxerunt. Carolus ſe ad Belgium limitem recepit; impoſito prius præſidio Hani & Ferę oppidis Veromanduorum. Feram Montelimartius, Hanum Gomeronus Regi Catholico dediderant. Fidebat Carolus Gomerono, ideo nullum arci præſidium reliquit, contentus oppido impoſuiſſe. Vanam eam fiduciam euentus comprobauit. Nouiodunum quoque, quod Multorum Hiſpanorum, & Valonum nece ac vulneribus ſteterat, traditum Duci du Maine, paucos poſt dies à Francis, quibus tuendum commiſerat, hoſti proditum, Laodunenſium obſidionem ſoluere Regij irrito conatu aggreſsi; ferro & inedia multi perierunt, in receſſu maior clades & ſummũ dedecus, Henrico Borbonio cum equitatu valido inſtante, recepta fuiſſent; niſi legio Hiſpana poſtremi agminis curam, & hoſtis reprimendi negotium ſponte recepiſſet: eius conſtantia & mortis contemptu factum, vt bellica tormenta & exercitus totus, ſuperatis anguſtijs in loca tutiora euaderet. Quotieſcumque Borbonius impreſsionem conabatur, Hiſpani vultu conuerſo, & haſtis prætentis, impetum excepturi conſiſtebant: hæc adeo præfracta & deſperationi ſimilis audacia, inſolentẽ victorem ſubſiſtere coëgit: memorem forte vni de maioribus ſuis Gaſtoni Fuxeo ſimilem ab eadem gente exitio prope Rauennam fuiſſe. Amiſſa cetera oppidula & arces, quas partim Parmenſis, partim Mansfeldius Francis ante ademerãt; pręter Feram, Hanum, & Capellam: tot ſumptibus, laboribus,

Han. La Fere. Vermãdoÿs. Noÿon. Lan. Don Gaston de Fox. Rauena. La Fere. Han. La Chapele.

periculis

periculis aliud nihil Catholico Regi partum, nam minuta castella, nidulos latrociniorum limiti infestos, disijci vel exarmari mænijs disiectis placuit: parte alia his tribus expeditionibus in fœderatorū gratiam susceptis, dum miles Catholicus Francis desudat, totius fere Frisiæ iacturam fecit, in Brabantia Gertrudibergam, in Geldria Neomagum, in Flādria Hulstum magna munitaque loca perdidit. Sic fit, dum proprijs neglectis aliena curamus. Nam pecuniæ minor iactura, etsi illa per se maxima fuit in Maineum, Guisium, Lachatrium, Brissacum, Vitrium, & alios fluxæ fidei nobiles profusa: qui mox apertè profugerunt, minus hostem professi nocituri, quàm cum palam amicos se ferebant, odium animo fouentes. In fide perstiterunt Dux de Aumale, Roneus Marefchallus, Montelimarius Seneschallus, & alij non multi nomina minora. Gertrudibergæ obsidio & liberatio sero suscepta, profectus Comes à Mansfeldius Pater, negligenter & remissè se gessit, itaque præsidiarij Burgundi, qui diu strenuissime obsidionis omnia incommoda pertulerant, vi & auxilij desperatione, vrbē dedere coacti fuerunt. Nihil aliud Petro Ernesto Gubernatore, actum gestumve.

Sinte Gertrubergen. Niemeghen. Hulst.

Rone. Montelimar.

Sinte Gertrubergben.

ANno 1594. Octaua Ianuarij Ernestus Archidux Maximiliani II. Imp. filius summa cunctorum expectatione in Belgium venit. Eum Belgis Deus ostendit tātū. Princeps pius erat & bonus, pacis amās, & pace quā bello vtilior: putabat sola authoritate nominis rem posse componere. Vix aduenerat, *1594.*

 nerat,

nerat, cum aduersa valetudine tantopere cœpit af-flictari, vt non modo, quod res flagitabat, nequiret reip. malis animũ serio adijcere, sed vt plurimũ nec audire posset ipse, quæ gerebantur. Domesticis quibusdã gratiosis fidebat, hi facilitate & morbo eius ad auaritiã & prauos affectus alios abutebantur, & Principem decipiebant, omnes aditus claudẽtes, ne monita Comitis de Fuentes, & aliorũ Deo & Regi fidorũ ministrorum, admitteret. Ipsi interea, multa permittere, quædã statuere, quæ extremo Belgium periculo exponebãt. Ideo primũ bonos mœror, & animi ægritudo occupauit, mox malorum grauitas impatientiã attulit, & silentiũ abrũpere coegit: omnes palã liberius miserias publicas miserabãtur, pauci fontem malorum nouerãt. Scelerum artifices, vt à se perfidiæ suspicionẽ amolirẽtur, statuerunt culpã in capita innocentiũ deriuare: spargunt per suos rumore vario, Comitẽ de Fuentes & alios Regi addictos, maxime nominis Hispani, malorum omniũ authores esse, ipsis volẽtibus & suadentibus pacẽ & publica cõmoda impediri. Nota Archiducis Ernesti bonitas pronã his dictis fidem impetrabat: & quã facile erat, sopitas odiorũ flãmas in Belgarũ pectoribus talibus dictis accendere, tam difficile calumniã passis flãmis extinguere, quãtumuis in cõuentibus & consilijs cũctis clara innocentiæ suæ & sensus ab his planè abhorrẽtis signa asiduè præberẽt. Belgas calamitatis acerbitas, ne luce clara viderẽt, excæcarat; ne veritatẽ audirent, calumniæ aures obturarãt. Miseri planè cum & Rex absens, & qui Pro-Rege
propter

propter ægritudinē adiri nō posset: spe fracti, cōsilij inopes, votis irriti, quē se in portū reciperēt, & vnde malis remedia peterent ignari Belgæ? vt rebus deploratis vulgus solet, deterius remediū amplectuntur, fucum cassæ, mendacis, impiæ, fædæque Pacis, quam tunc Hollandi, ceterique hæretici ac rebelles se non abnuere simulabant: non quod pacem fieri optarent, quam cane peius oderant, nec quòd vllas vel æquissimas cōditiones vellēt accipere, sed quia instituto suo, de vniuersi Belgij tyrānide occupāda, mirificè simulationē istam expedire arbitrabātur. Vnam huic rei remoram Hispanos ceterosque nationis exteræ milites iactabant: hi si pellerentur, vel dimitterētur prius, separatos postea ponere arma, & dexteras iungere. Videlicet Catholicæ causæ canes depellere & amoliri nitebantur, vt gregem incustoditum degluberent ac deglutirēt. Sic se sperabant breui Apostolicę Romanę fidei sanctiones, & Regis sui imperiū conculcaturos; qui scopus & finis conatuū omnium, iam inde à principio rebellionis Guilielmo Orangio & socijs fuit. Quod auidè amabant, id se cōsecutos sōniabāt: certi de cōsilij euētu, vt aliud in circulis & cōsiliabulis suis agitabāt, quā quibus rationibus alijs Hispanis iter in Belgiū occluderent, ijs vero qui discessuri exitū omnē intercicerēt suadebat prudētia, hosti strēnuo, & cū vrgetur vitę prodigo, pontē potius argēteū sternere: sed cęca crudelitas sanguinē sitiebat, & iugulis imminēs nihil pensi habebat, vel cum proprio detrimento, pacta in discedentibus securitatem violare. Inte- *Principe de Orāge.*

 rea

rea dum adhuc spiraret Archidux, qui anno 1595. Martij 19. decessit è vita, & dum pacis studium simulant cum Henrico IIII. Francorum Rege belli infestioris consilia ineunt; vt ille Lutzenburgensem Ducatum inuaderet pacti, illi vero in ditione Leodiensi quædam oppida, vt sic vires coniungerent: Balignius autem Cameracensium tyrãnus inde Hannones & Artesios lacesseret: qui Franciæ Regi Homagio præstito Princeps Cameraci fuerat ab eo nominatus: sic dum pacem simulant, bellum vndique intulerunt. Primus ex parte Sedanensium Dux Bullonius, in Lutzenburgensi ditione potitur Iuosio, La Ferta, Xabansio, & locis alijs subita & inexpectata inuasione. Hollandi mox Huyum intercipiunt. Ditio Leodiensis neutri adhærens parti, dum vtriusque amicitiam studet conseruare, ab vtraque spoliabatur, vt solent quibus cordi non est sententia Solonis. Aberat tum in Germania Princeps Eburonum & Bauariæ Ducibus Elector Coloniensis Ernestus, optimis in dicta Imperiali officijs pro Catholica functus Ecclesia. Visa perfidis Batauis proba fœderis violandi occasio. Hasseleto, Maseycæ & ipsi Leodio insidiantur, vno cuncta die proditorum opera inuasuri, cetera irrita, de Huyo successit. Nam Henricus Vossius Hasselensis, homo plebeius, arrosæ quondam monetæ reus arcem cum socijs nocte intempesta occupauit. Simul viginti erant: præcedebat Vossius, & reptans per rupem editam, cui arx imposita, schalas è funibus

Lusenburque. Liege. Baligni. Cãbray. Henaute. Artoys.

Hesdan. Duque de Bullõ. Iuoÿs. La Ferte. Xaban. Huy. Principe de Liege.

Hollandeses. Hassel. Masyc. Liege.

ad murum vſque diſponebat, & vncis ferreis firmabat: ſic ad feneſtram peruenere, ac cancellis
ferreis paululum ſubmotis, in aulam Flandrenſem
(ſic vocant) ſilenter ingreſsi, præfectum poſtridie
miſſam audientem, & paucis militibus ſtipatũ oppreſſerunt. Re audita miſsi Leodio non pauci equi- *Liege*
tes, ex Condruſijs peditum aliquot ſigna Præfectus *Cōdroy.*
Prouinciæ Bruyſsius adduxerat, quibus ſi ſe ciues
adiunxiſſent, vię in arcem præcludi, & ciuitas defendi poterat. Verùm ignauia ſiue perfidia magiſtratum oppidani, velut Panico terrore perculſi hoſtem intromiſerũt auxiliares copias abire, & ſua curare iuſſerunt. Adfuere proditoribus confeſtim
equites leuis armaturæ quingenti, pedites octingẽ-
ti, duce Heronguerio exule Cameracenſi, Bredano *Herōgier*
Gubernatore. Hunc Mauricius veteranum & vete- *Breda.*
ratorem oppido & arci præpoſuit. Ingreſſus cum **Conde*
ſuis vrbem, velut vi captam diligẽter diripuit. Vrbi *Mauricio de Na*
loca vicina vaſtauit, chatolicos ditiores in neruum *ſau.*
compegit, pauperiores à quibus lytri opimi ſpes nõ
affulgebat, per acerbos cruciatus necauit: nulla tũc
Batauis templa, nulla monaſteria intacta, pretioſa
furati, locorum religionem profanarunt, dicatas
Deo virgines conſtuprarunt, cæleſtium imagines
confregerunt, nihil prætermiſſum, quod á latronibus rapaciſsimis, carnificibus ſæuiſsimis, & hæreticis profligatiſsimis potuit timeri. Multi in ipſa E- *Liege.*
buronum Metropoli nouarum rerum ſtudioſi ver
ſabantur, qui de Principe & ordine Eccleſiaſtico,
cuius illic diuitiæ magnæ, numerus frequens, digni-

tas pręcipua, summum imperium; expellendo, consilia inibant clanculum, & seditiones leuiusculas, grauiorum pręlusiones, miscebant. Verum à quodam Imperij Electore; cui, licet Lutheri perfidia imbuto, tam nefarij conatus improbabantur; Princeps Ernestus Bauarus admonitus, celerrime ex Germania Leodium aduolauit. Hęc celeritas telam araneorum disrupit. Capti in vrbe seditionis Principes, & pars capite luerunt. De Huyo disceptatum. Primo decretum bello abstinere, & iniuriam Batauorum dissimulando violatum fœdus vt sartū tectum conseruare, sinerent Regios cū rebellibus confligere, ipsi non actores fabulę, sed spectatores essent. Nihil religioni Catholicę, tum perniciosius, nihil gratius hęreticis potuit, quā hoc decretum accidere. Carolus Billeus, qui Ecclesiæ, & Principi fidus, hoc cernens vt dissiparet persuasit, ea de re iterum in consilio referri, & maturius cuncta considerari. Principi, vere studioso tuendę religionis Catholicę, ostendit tam impedita, & turbata esse omnia Regijs, propter ea quę diximus, vt vix queant sine Eburonū auxilijs soli in tēpore Huyum recuperare. Quod si soli perficerent, tam fœde desertam á Leodicensibus arcē; qua isti fronte ab illis auderent otiosi spectatores alieni laboris ac sanguinis premium postulare. Vel cedere sponte arce, oppido, territorio Huyensi, potius omni ope allaborā dū, vt Batavi intelligant. Eburones sua sibi per fraudem specie fœderis eripi non passuros, nec animos, nec vires vlciscendę iniuriæ deesse. Hoc nūc saluti,

Liege. *Liegeses. Huy.*

post

poſt & præſidio fore, ne ſimilia vicini moliantur. Scribendum ergo ad Archiducẽ; qui nondum animã efflauerat,cum hæc diſceptarentur; petẽdum vt collatis viribus,opera mutua,commune incẽdium extingueret. Sic prius decretũ meliore mutatũ, & curæ poſteriores,præſtabiliores fuere. Actũ ab Electore Erneſto,cum Erneſto Archiduce per litteras, vt primo quoque tempore Huyenſi nidulo,qui inuolarãt milui exturbarentur. Summam rerum in hoc cardine volui. Nam ſi vires confirmare & ſe cũ Frãcis,qui in Lutzẽburgenſi Ducatu bellũ gerebãt, coniungere Huyenſes ſinerẽtur;Namurcẽſes,Hannones,Brabantos,omni cõmercio, & ſecuritate ſpoliãdos,interceptas quoq; trãſuectiones ex Germania Italiaq; in Belgiũ iri, nec facilè militẽ è Burgundiæ comitatu, ceteris Belgij prouincijs adduci poſſe; ſi loca occupata hoſtis munire ſineretur.Sũma celeritate opus eſſe;ſe quicquid poſſet opꝰ allaturũ;ſimul milites,tormenta,annonã quę prę̨ſtaret, ſignificauit;nec defuit promiſsis.Ex Frãcia nõ lętiora nũtiabãtur,& cõſtabat fœdus frãgi,fœderatos dilabi,nobiles nutare,& quẽque ſuis rebus cõſulere.Denique Arteſij,& Hãnones capita cõferre,coitiones facere, vbi de pace cũ Frãcis,& rebellibus ordinibꝰ ineũda, vel inuito Rege, certè incõſulto,agebatur.Se negligi à Rege & Archiduce deſeri,á militibus expilari,ſibi proſpicere debere,reipublicę ſalutẽ legẽ eſſe ſupremã.Nec defuerat qui in cõuẽtu de Auſtriaca familia in aliã mutanda,& nouo Principe deligendo mẽtionẽ inijceret,Mulartius Antiſtes Atrebatenſium,

Don Iuã de Austria.

iam ante Ioannis Austrij gubernationem, non minimum ventilabrum rebellionis. Contra optimi quique (nam multis de hac pace tractare non placebat, eo quod clare fraudes & insidias rebellium perspiciebant) hisce cõtradicentes, acerbis aliorum odijs, & minacibus dictis presi, nec libere quod sentiebant dicere, nec contra niti audebant. Quemadmodum fluuiorum exundationes, nisi aggeribus obiectis reprimantur, omnia perrũpunt & demergunt: sic mentium semel deceptarum isthæc aberratio longius semper á ratione deflectens, & sana consilia ab effrenata vęsania plurium in pręceps rapiebantur. Immemores erant pręteriti tẽporis exemplorum. Non reuocabant in memoriam, quã graue vulnus Catholica religio, & status Belgij iam bis dicessu Hispani militis accepisset. Tertia iã vice Batauos eadem sica in Reipub. grassari non considerabãt. Perieramus, nisi Deus (vt aiunt) ex machina se intulisset, & quod mortalibus impossibile, id sibi factu facillimum ostendisset. Salus inopinata vndique affulsit. Moritur Archidux, succedit ex Regijs litteris in gubernationem Comes de Fuẽtes, qui cum optimè causas malorum nosset, & iustitię restaurandę, & ærarij melius constituendi, & militaris dissolutionis restringẽdæ negotium serio statim suscepit. Magna celeritate Valẽtinum Mottæ Dominum, Artilleriæ Generalem mittit Huyum, & iubet Ludouico Velazquio vt eodem se cum peditatu conferat. Renitebatur Velazquius, & detrectabat Mottæ subesse; Comes rem astu sedauit. Iubet Anto-

Valentin de Par dieu.

Mottæ Domin⁹.

D. Luis de Velazco

Antonio Zunigæ Veterano Legionis Hiſpanicæ Tribuno,vt ipſe eo proficiſcatur;quo nihil cunctā- te,puduit Velazquium obedientia vinci. Ambo ita- que Huyum obſeſſuri tendebant. Tertio die,quo á Turnhautio Regij mouerant, pedites præcedebāt, equites ſubſequebātur:his in tribus pagis diuerſan- tibus,metatores nunciant,Batauorū equites quin- gētos,haud procul inde prędа & ſpolijs graues pro- ficiſci.Ioānes Corduba equitatus illius magiſter, re intellecta,iuſsit ſingulos, vt quique aduenerant in hoſtem manipulatim tendere,& prout in eum inci- diſſent pugnā inchoare:ratus,quod res erat,ſi hoſtis paucitatem noſtrorū aduertiſſet, qui ducētis plures nō erant,animoſiorem futurū & cladem illaturum, numerū veró minime initurū, ſi ſinguli ſe ſeriatim intuliſſent: deniq; ſuſpicaturū hos antecurſores eſſe totius exercitus ſubſequētis,& ideo de fuga,quā de pugna citius cogitaturū.Non fefellit opinio. Primi accurrerūt, pauculi qui tum aderant hippoſlopiſtæ GrobbēdoncKij,quos eo abſente,vir fortis LecKer betius Locūtenens ductabat:ſubſecutus,cū haſtatis ſuis Sancius de Luna, mox ceteri tāta feſtinatione; vt prope Tungrorū vrbem in planicie ſimul vndi- que Corduba,Luna,Salazarius cū turmis ſuis irrue- rent,&hoſtes in fugā verterēt,vix facie hoſti oſtēſa, pauci in prælio ceciderunt, plures vulnerati,ceteris pedū velocitas ſaluti fuit, multos ruſtici acceptarū iniuriariū memores interemerunt.Ex Regijs nullus defuit. Corduba ad Tungros vſq; perſecutus fugiē- tes,quos Tungri in vrbē admiſerunt, Cordubā cū

Don Antonio de Zuñiga.

Turnhaut.

Don Iuā de Cordoua.

Capitan Grobbendonke.

Lekerbeetken.

Don Sāncho de Luna.

Tungerē.

Capitan Salazar.

Febr u. Regijs excluſerunt. Equi capti vltra quadringẽtos, biſsi, holoſerici, & mercium aliarũ quas Fleruuiæ di ripuerãt, vis magna. Regias partes hic euẽtus valdè reſtaurauit, & benè ſperandi quaſi ſignum ſuſtulit, docuit Regijs equitibus, cũ vellent adniti, Batauos inferiores eſſe, & Regijs non vires, ſed voluntatem hactenus defuiſſe. Poſtridie Huyũ peruenit exerci-*Liegeſes.*tus: ibi adfuere auxiliares Eburones, & ænea tormẽta per fluuiũ ſubuecta ſat bona, ſi plura: Regiæ machinæ murariæ nõdum perductæ, deerãt alia quoq; nõ pauca obſidioni & oppugnationi neceſſaria, quę tamen mox magna ſedulitate Comitis de Fuentes (iam vnanimi cõſenſu ordinũ, clauo manũ admouerat) ſunt maturata. Anni tẽpore difficillimo Martij die xiii. prima proluſione, ſingulari ſtrennuitate Velazquij & Zunigæ ex pulſis Batauis, ſuburbia fuerunt occupata. Sic hoſtis præuentus, ne, quód in eã diẽ inconſultè diſtulerat, cœnobiũ ſanctiſsimæ Trinitatis dirueret: id quia non nihil edito loco & firma ſtructura erat, noſtris commodo, Batauis magno damno fuit. In ſuburbio & cœnobio annonæ copia magna fuit reperta, fida quoque noſtris ſtatio caſtris locandis, quæ res frigido & pluuio cælo ad celeriorem victoriam non minimum profuit. In cœnobij loco eminentiore quatuor ænea tormenta locata, & his mœnia quatere inſtitutum: poſt dies paucos ruina, quæ nonnullos ſimul incedentes milites caperet, ſtrata: per hanc Hiſpani cæſis octoginta qui reſtiterant, reliquis in arcem confugientibus, ingreſsi. Arcem natura tutiſ-

ſimam

ſimam rupe præcelſa, & fermè inacceſſa reddebat, humana veró induſtria murorum, foſſarum, & propugnaculorum munitione decorarat. Idcirco quam putabat vi expugnari vix poſſe, eam Motta ſtatuit machinis ſulphurarijs diruere, & propugnatores ruina obrutos pro mauſoleo ſepelire. Cœpit id facere duabus ex partibus tormentis quatuordecim terribili boatu & ſpectaculo. Præſidiarij latrocinijs quàm bellis exercitatiores trepidare, quod in arce intuta ſibi omnia viderent; & conari clanculum datis ad Mauricium Naſſouium litteris auxilia accerſere: ſed tabellarij omnes hoſtium potiti. Ex litteris cognitum, vrbē & arcem Mauricij nomine, initium noui Principatus in ceruices Eburonum & Namurcenſium teneri ab Herongerio; quid id amiculis ſuis ſine fuco perſcribebat. Sed iactantiæ raró comes conſtantia. Ecce ſeptimo ab obſidione die Martij viceſima, deditione arcem reddiderunt, pacti vitam & quæ in arcem ipſi intulerāt: ibi inuenta quæcumque obſidioni ferendæ neceſſaria cuſtodia Ioanni Sornoſæ Hiſpano centurioni cum cohorte eius demandata, donec Rex, quod vellet ſtatueret. Leodienſes id ægrè tulerunt, quod etiam ſuæ gentis milites arci præficiendos cenſerent. An ex pactis conuentis vel ſpe ſola id poſtularint, neſcio. Sane Comes Fontanus rem ſuo noluit arbitrio decidere, ſed ad Regē detulit. Rex ſola fide & pietate vſus, reſtitui arcem, vrbemque Electori iuſsit, præfatus ſe Leodicenſi Eccleſiæ, quàm adimere, de ſuo largiri malle.

Conde Mauricio de Naſſau.

Liegeſes.

Iuan de Sornoſa.

Liegeſes.

Cōde de Fuentes.

Quam feras tam iustas tūc vltio diuina ab Huyēsibus pessime semper in Chatolicorū partes affectis, pœnas exegit. Spoliati cuncta supellectile, quam miles victor Namurcensis, Leodiensibus, Traiectēsibus mercatoribus vili pendebat, huc ea gratia aduolantibus, & fluuij commoditate ad auectionem vtētibus, adeo vt & fenestras, & portas, & quicquid vllius pretij, absportarint: quód supererat illic hærens miles cum puluisculo euerrebat. Velazquianis & Zunigianis Comes duo stipendia numerari iussit: sic inopiæ militum & tranquillitati consultum. Simul Comes animum adiecit subleuandæ calamitati Prouincialium, curauit equites peditesque ijs locis distribui, quibus amici minore, hostes maiore molestia & damno afficerentur. Ad hæc sustulit exactiones superindictorum, quæ fuerant multæ & graues, vetans ne vllus á quoquam exigeret, nec quicquā vlli quid contribueret, nisi si quando ipsemet disertè iuberet: sancita pœna capitali in edicti violatores. Hoc beneficium alio cumulauit, vt querellis hospitum, & apud eos degentium militum occurreret, constituit quid quantumque militi hospites præberent, & formulam exhibitionis ad locorum magistratus misit, iubens viderent, sibique significarent, nūquid miles amplius extorqueret; se id multum non permissurum. Quod cum innotuisset, repressa militū auiditas, qui á Francis didicerant non lautas modo epulas, sed pecuniam pro apophoreto exigere. Norant Comitis seueritatem in pœnis exigendis, & iam

Los de Namur. De Liege. De Masstrique.

cœperant

cœperant sentire Galbam esse non Getulicum. Nihil iam fermè vexationum, vel concussionum vt ante audiebatur. Nec minor in militari disciplina districtio, accuratá in castris disciplinam pepererat, nullus edicta vel imperia violabat, quin supplicio noxam lueret; quod cú cuncti metuerent, pauci delinquebant. Mouerant seditionem Itali, & se illis Hiberni coniunxerant: quos calido magis, quàm prudenti aut vtili decreto Archidux per Hispanos Sichemio non sine cæde eiecerat; & seditiosi videbantur se Batauis addituri. Comes de Fuentes nolés veteranis hisce maximè tali equitatu, hostes roborari, industriè & humaniter cum illis agendo, perfecit vt Thenis quieti subsisterent, dum de stipendij solutione transigeretur. Eodem tempore Huyo recuperato Mottæ, Comes imperauit vt Verdugo festinaret suppetias, abductis secum Marchionis Varambonij Burgundis, Comitis Soræ Vælonibus, Soltrensis ac Rossenij Germanis; vt cùm hisce copijs, dum aliæ subsequerentur, Bullonij apud Lutzenburgenses audacia reprimeretur. Franciscus Verdugus olim Frisiæ gubernator, non sine periculo & cædibus vrbes ereptas recepit primo Xabansium, deinde Lafertam, cui cum auxilio Bullonius accurrisset, acriter ibi pugnatum: Victoria penes Verdugum stetit. Occisi & capti multi nobiles Fráci, Bullonio fuga profuit, denique Iuosium cum arce Franci, & Lutzenburgensium prouinciam deseruerunt. Hic finis belli apud Leucos & Eburones. Interea Comes Bruxellis Prouinciarum & Vrbium

Sichem. *Tilemont* *Fräcisco Verdugo.* *Marques de Varanbon.* *Conde de Sor.* *Duque de Bullõ.* *Xaban.* *Laferte.* *Iuoys.* *Lutzenburgeses.* *Liegeses.*

preces & querellas audire, comiter respondere, celeriter expedire, conari omnibus quo ad poterat satisfacere, neminem, aditu vel alloquio arcere, vel iuste merentem dimittere: his artibus breui consecutus, vt omnium amorem in se raperet: &, si qui minus eum diligerent, quod vitari in humanis nequit, attamen admirarentur virtutem, nec obloqui auderent; sed sibi de fœlici eius administratione quam optima pollicerentur: spem Deus mox in rem contulit. Artesij & Hannones limitem suum à Francorum incursionibus non satis tutum iure querebantur, & se Cameracensium & Dorlanensium iniurijs nimis expositos ostendebant. Si Comes eo arma verteret, militem, annonam, & pecuniam nonnullam offerebant. Comes per Richiardotem Præsidem & Moriensartum Secretarium ijs respondit, sibi quidem in optatis esse ipsorum gratia hanc expeditionem suscipere: sed sibi tum nec pecuniam quæ necessaria præsto esse, nec militem satis frequentem, partem alibi bello distineri, partem palam seditiosam iussa detrectare, ceteros queri multa stipẽdia debita differri. Venationem haud solere fœlicem esse, quæ renitentibus canibus instituatur. Ipsi ergo conarentur quantum fieri posset, se liberales in milite colligendo, & sumptu præbendo præstare; desiderijs ipsorum se non defuturum. Gratissima responsio fuit. Receperunt facturos sese quicquid valerent, & militis, annonæ, pecuniæ certam quantitatem addixerunt. Comes statuit ipse proficisci: Sed nequid absentia eius

Los de Artoys y de Henaut.
Cãbray.
Dorlens.
Presidẽte Richardot.
Morisfart.

freti,

freti, in Brabantia, Flandriave aduersarij moliren-
tur; fortalitia, quæ in Vasia Hulstensium eru- *Prouincia Vaes Hulst.*
ptionibus comprimendis extrui mandarat, per-
fici curauit, & præsidio reliquit cohortes aliquot
Valonum & Heluetiorum, Brabantiam defensu-
ros manere iussit Hispanos legionarios Zunigæ &
Velazquij, cum equitum quinque vel sex turmis
& legione Germanorum quibus Baro Pernelte- *Pernesteni.*
nius præerat: hos omnes Coronello Christophoro
Mondragonio Cantabro, qui tum arci Antuerpien *Christoual de Mondragon.*
si præfectus, iubet parere, ipsi dat in mandatis, vt
cum his copijs in omnem partem intentus, videret
ne alicunde prouincia quicquam damni caperet.
His curandis sex non amplius hebdomadæ impen-
sæ, ad exactum vsque Maij mensem, ceteræ copiæ,
vt iussæ se in fines Hannoniæ contulerunt, pedi-
tum millia circiter quinque, equites mille, cum
machinis & apparatu reliquo: tam paruo exerci- *Duque de Feria.*
tu Franciæ, bellum illatum. Bruxellæ manserunt *Esteuan*
Dux Feriæ qui cogitabat reditum in Hispaniam, *y Don*
Stephanus & Didacus Ibarræ, vt pecuniarijs ra- *Diego de Ibarra.*
tionibus vacarent. Nona Iunij Comes Bruxellâ
egressus, comitante licet ægro, Duce Pastranæ *Duque de Pastrana.*
Magistro leuis equitum armaturæ, & Domino de
Rosne Mareschalco exercitus, & alijs qui huic *Mons de*
bello interfuerunt. Magnis iteneribus eodem die *Henaut.*
montes Hanorum peruenit, postridie Valencenas, *Valenciennes.*
vbi coactus quatriduum hærere dum Chimay Prin- *Principe*
cipis ad exercitum aduentum operitur. Chimay *de Chimay.*
tria millia peditum Valonicæ gentis, & tres Cata-

phractorum

phractorum turmas ducebat, parantem se Comiti coniungere, Franci in se conuerterant, qui Chimay oppidum & arces aliquot Hannoniæ obsederant: sed à Principe feliciter pulsi: & Chimaius se Comiti prope Marcoinum coniunxit, maxima gratulatione tam cito pulsis fugatisque Francis. Lustratæ copiæ, inuenti equites mille quingenti, peditum septem millia: in his pauci Germani, ex legionibus Alphonsi Mendozæ & Augustini Mexiæ Hispani mille quingenti sed selecti & Veterani, ceteri Valones, censu peracto consilium à Comite conuocatũ, cui interfuere Principes Chimaius & Auellinus, Comes Bossutus, Mota, Rosneus, Mendozius & Mexia. Ibi Comes exponit, se vehementer Hanonem metuere: militem vrbis præsidiarium in periculo versari propter fluxam Gomeroni multis indicijs compertam fidem. Vereri se ne frater eius Doruillerius arci præfectus cũ vicino Bullonio mali quidpiam machinetur. Cupere se intelligere, num eo proficiscẽdum, & insidiæ præoccupandæ: aut quid aliud remedij ipsis occurrat. Primæ sententiæ honor delatus Chimayo, dixit maiorem militũ quos adduxerat partem sponte nomina dedisse: si viderint Comitem ad alia vti opera ipsorum, quam iusserint Hannones, magnopere vereri se, ne dictis suis minus deinceps pareant, & volonũ quisque ad sua dilabatur; quos spes liberandæ Prouinciæ, à peracerba Balignij vicinia, & Frãcorum incursionibus, sola exciuerat. Horum discessu ad eam paucitatem exercitum redactum iri, vt sine discrimine euidẽti, nullius

Marconig.

Don Alonso de Mendoza.

Don Agustin Mexia.

Principe de Auellino.

Conde de Bossu.

Han.

nullius oppidi vel arcis munitioris obſidio tentari queat ita hunc apparatum in nihilum abiturū, & Arteſios Hannoneſque perſuaſum habituros ſe vanis pollicitationibus deluſos, id ſibi cum alias ſẽper, tum hoc tempore potiſsimum ſeriò cauēdum videri, hoc ſe opinari, libenter aliorum ſententias auditurum. Viſum omnibus, recta ſuaſiſſe. Decretū vnanimi cōſenſu Hani negotium nunc ſeponendū, quod oppidi tam cito amittēdi non tam magnum periculum ſubeſſe videretur: Id Gomeronum & alterum eius fratrem, & ſororiū obſides fidei, id mille & ducentos milites præſidio in vrbe relictos, id tam propinquum Comitis exercitum confirmare. Minimè negligēdam occaſionem has duas limitaneas & bellicoſas prouincias, quæ tam alacriter ſuppetias ibant, in poſterū firmius deuinciendi: ſi nūc illorū votis ſatisfieret, nihil poſtea impendij vel oneris recuſaturos. Præſagiebat Comiti quod euenit animus; ſed conſenſu cūctorum vinci ſe paſſus, ſententia mutata Caſtelletum obſidere inſtituit: quod optatum ſocijs, & vtile ad compeſcendū ſubceſſorem Cameracenſem, cuius tyrannidem exſcindere magis optabat, quam ſperabat: & ne ſic quidem ab Hano longe recedebatur. Bullonius crebris litteris nunciabatur numeroſum ex Picardię præſidijs militem euocare; & aliæ ſe difficultates oſtentabant, quarum nulla Comitem perculit, cui ductor Deus animum addebat. Iunij die xv. meridiana luce ante Caſtelletum peruenit, confeſtim in ipſa planicie vt aduehebantur quatuor murales machinas in vr- *Chaſtelet.*

D bem.

bem conuerti,& fine corbibus aut alijs integumentis locatas, displodi mandauit, & vetustam turrim quæ ad hoc visa opportunior peti, paucis horis magna pars disiecta, minor tamen quàm secura irruptio exigeret. Visa tamen res non negligenda, ne mora consternationem obsessis adimeret. Veterani duo ruinam explorarunt, nihil imbre plumbi pluentis perterriti, & cũnctis cernentibus turrim, qua strata conscenderunt. Stabant proquinqui paratique Valones, vt subuenirent, cum fortè fortuna, incertum quo auctore vox audita; Fugiunt: ad vocem non se Valones continere, nec ducum imperium expectare: ad oppidum magna contentione procurrere, intercapedo loci magna, nec minor festinantium properatio, ascensus asper & arduus, ipsi anhèlantes & fatigati peruenerunt: recentes viribus Franci fessos fortiter excipiunt & depellunt, & Valones iam terga obuertebant. Vt videre Hispani sociorum cladem, temeritate & inobediētia acceptam; clamore magno signum irruptionis dari postulant & impetrant: tantaque ferocia & constantia ruinam inuadunt, vt datis acceptisque vulneribus in vrbem peruadentes multos occiderint, ceteros in arcem compulerint. Quidam victorum fugitiuis permixti in ponte ipso stragem edebant: sed procellis glandium, quas ex pinnis castri iaculabatur hostis, coacti in oppidum se receperunt. Vt arx propius obsideretur, & exitus omnis obsessis præcluderetur, necesse fuit in ipsa fossa

fossa sic vallum ducere, vt non tantum hosti eruptio, sed & Belgis irruptio obstrueretur. Ea tamen valli huius commoditas præcipua fuit, quod thoris siue solijs machinarum erigẽdis erat opportunum. Magno cum vitæ discrimine obsidentes tota nocte in hoc opere versabantur, præsidiarijs ad ligonum & dolabrarum strepitum ictus sclopoꝛum librantibus, funalia etiam picata in muro accendentibus, tanta sedulitas & ardor Regiorum fuit, vt sub auroram plerisque in locis vallum iam perfectum conspiceretur. Postridie innotuit Hani iactura, quæ narratio paulo altius repetenda. Parens Gomeroni & ipse non semel egerat cum Regijs de dedenda Catholico Regi Vrbe & arce Hanensi, certis conditionibus tandẽ inita transactio. Gomeronus cum suis Regi Catholico fidem & obedientiam solemni ritu pollicitus, in antecessum aliquot aureorum millia accepit, & militi Regio in vrbem admisso eam tradidit; data dextera de admittendo in arcem, quando de reliquis, quæ pactus, sibi satisfieret: ea gratia Bruxellam venit vno fratrum & sororio comitatus, nequis fraudelenter eum agere suspicaretur: discedens Hano, alteri fratri suo Doruillerio curam arcis reliquerat, & arcanis mandatis vetuerat, ne vlla causa modove Regios in arcem admitteret, etiamsi per litteras id absens ipse iuberet, vel eo adductus coram verbis imperaret, coactæ non liberæ voluntatis iussa reputaret. Horum nihil Comitem latebat, epistolis in hanc

 sen-

sententiam interceptis; & Gomerono implicata, obliqua, incostantia respondente. Idcirco iussus Bruxellam cum socijs pro carcere habere. Hani Ciccus Sanguius Vrbico præsidio præerat, quod variarum nationum viginti & duabus centurijs cōstabat: itaque putabatur vnius saltem diei spatio hostium impetum laturus. Doruillerius cōtra pacta Bullonianos in arcem campestri porta recepit, & cohortes Francias in vrbem immisit: initio restitit Ciccus, & in ea velitatione multi Franci vulnerati, cū alijs Humierius Picardię Progubernatore cuius mors suis admodum molesta accidit, interfectus: mox animum Ciccus despondit, ipse captus, milites dimissi: merito illis Comes infensus, nec videre redeūtes voluit, cōtentus hac ignimonia ignauiam notasse. Reliquerat in obsidione Castelletanæ arcis Augustinum Mexiam cum vna Hispanorum, & altera Germanorum legione: ipse cladis ignarus hora septima cum exercitu & tormentis Hanum properabat, nocte tota miles adeo celeriter profectus sub armis, vt equo vecti omnes viderentur: alas addebat desiderium cum hoste manum cōserendi. Nōdū dies illuxerat, & leucæ dimidio ab Hano aberant, quādo aduersus ille casus Cicci nūciatus: quare mœstus Comes copias reduxit in castra secūda pomeridiana postridie quam eduxerat. Mexia, quę ad vallū spectabant ferè ad fūmū perduxerat; sed quod ad tormēta locāda deerat, id Motta quarto post die perfecit. Igitur vigesimaquinta Iunij quindecim muralib⁹ machinis septima diei hora,

Cicco di Sanguine.

Dō Augustin Mexia.

ra,ingentis propugnaculi ſaxo firmiſsimo cõſtru-
cti roſtrũ quati cœptum : cuius parte nonnulla de-
iecta, miſit Comes duos veteranos, alterum Valo-
nem, alterum Hiſpanum ſpeculatores: acceptis vul
neribus ambo rediere, & poſſe tẽtari irruptionem,
licèt non ſine diſcrimine nunciarunt. Difficultatem
augebat anguſtia ruinæ, quæ qua locus altior pau-
ciſsimos milites capiebat. Propugnatores multi
ac ſtrennui non ſegniter irruentium vim retunde-
bant. Multum ſanguinis fuſum, duabus horis con-
tinuè dimicatum. Comes cernens ſuos fruſtra cõni
ti, receptui cecinit. Conſultius iudicabat murum ite
rum tormẽtis diſijcere, adituque maiore patefacto,
rurſus recentem militem nouis animis immittere.
Nec hoſtes cogitatio Comitis fefellit: paulo poſt
cum vidiſſent, è caſtris ſub ſignis inſtructam legio-
nem Hiſpanorum (hæc Alphonſi Mendozij erat)
murum petere; timentes ne ſi ſecundo fortunam *Don Alonſo de Mẽdoça*
belli experirentur, victis miſericordiæ locus nullus
relinqueretur, ſignum deditionis de pinnis ſuſtule-
runt. Horulæ ſpatio conditiones petitæ datæque:
diſcederent cum armis & ſarcinis, cetera in arce re-
linquerent: poſtera die, ſub ſignis quingenti quin-
quaginta ſex pedites, cataphracti octo & ſexaginta
exiuerunt, ſaucijs pleni currus viginti: occiſos cum
noſtri irruptionem conarentur, centum & viginti
referebant. Victorum ne quadraginta quidem deſi
derati, vulnerati plures, maximè lapidibus. Tam ce
lerem victoriam peperit, non militum paucitas, nõ
armorũ aut annonæ penuria, nõ arcis imbecillitas;

 quam

Cãbray. quam Cameracensium & oppido,& Caroli V. Imperatoris viribus Frãciscus I. bellicosus & prudens Franciæ Rex opposuerat; sed Deo duce, & Comitis prudentia, Hispanorumque stennitate partem licet opinari. Præterea Castelleti tantum tres quatuorvè nobiles aderant, & hi ipsi fermè omnes pugnando occubuerunt. Causam comperio, quia Frãcicę nobilitati indecorũ videtur pedites pugnare. Ideo nec peditibus se miscent, nec facile præsidijs vrbium adsunt; nisi cum imperio, vel si Princeps aliquis obsidionem laturus: tunc certatim aduolãt, maximè si nobilis vrbs aliqua tuenda. Inde gloriam

Dorlens. expetunt, vt Dorlani accidit. Hoc ergo in causa, cur tam munitus locus minus cõstanter defensus fuerit. In arce reperta ænea tormenta varia septem, mosquetti currules sedecim; pulueris nitrosi, globorum, malleolorum, & alterius defendendis vrbibus materiæ non parum. Comes loco potitus, iubet ruinas calce saxoque instaurari, fossas expurgari, repertis tres murales machinas adijci æreas, pulueris, funicum, globorum, & aliorum necessariorum vim magnam; præsidio relictis trecentis peditibus, & equitum turmis tribus, parere iussis Lu-

Luis del Villar. douico Villario Hispano, quem oppido arcique pręposuit. Motis inde copijs rumorem spargit se dumtaxat agros Cameracensium depopulaturum, & facere cœperat; cum redditæ litteræ á Gomeroni captiui matre, nunciant Hani arcem adhuc Regis

Han. Catholici nomine, vt prius haberi; quicquid contigisset, non id vlla voluntatis mutatione, sed priuatis

uatis Cicci Sanguij , & Doruillerij inimicitijs factum. Veniret Comes,& captiuum Gomeronem sociosque adduceret, arcem ipsi patere : simulari ista Comes non ignorabat : qui tamen Antuerpiá captiuos adducerent properè misit; vt adducti, cum copijs & machinis Hanum secundo redit, ibi certiorem per litteras facit ex arce Doruillerius, sibi à Sanguio insidias positas, qui adiunctis sibi octo, decemve militibus, conatus fuerit arcem occupare. Coactum se, tuendi sui causa, vnum ex proprijs affinibus conscium interimere. Idcirco sibi nunc milites minus parere : si toto illo die & nocte Comes conquiesceret, ex re vtriusque id futurum. Se, ne suspicio oriatur, consensus cũ Comite, machinas sulphurias irritis ictibus in nostros nimis alte eiaculaturũ. Verum senem fallere difficile. Vulpina hæc omnia se ipsa prodebant. Respondit Comes se vanis promissis amplius lactari nolle: certo sciret nisi ante diei crastinam matutinam re ipsa arx redderetur, Gomeronum fratrem eius in præsidij conspectu capite perfidiam luiturũ. Hæc asseuerantius nuncio dicebat, vt vel sic ad officiũ Doruillerius rediret; quem intellexerat moras solũmodo nectere, vt interea de tradenda Bullonio arce, quod cogitabat, cõmode perageret: quod fecit; postridie circa horam decimam illius mater Comitem adire conata, quærens se arce pulsam, quã hostes occupassent, simul serio machinis globi in Regios mitti cœperũt, sed sine noxa, quia loci situs eos tuebatur. Lacrymis & clamoribus mulierculę cõtẽtis, Comes

eam nec in conſpectum admiſit, nec promiſſa diſtulit. Gomerono denunciat, vti ſe ad piè moriendum componat: quód cum ille feciſſet, & Catholico ritu peccata ſacerdoti confeſſus fuiſſet, ſub arbore, vbi ex arce conſpici poterat, decollatus: cadauer ibi relictum: frater & ſororius in arcem Antuerpienſem remiſsi. Faſſus in iudicio, quam narraui contra Regem Catholicum, cui ſe ſponte ſubdiderat, & pecuniæ non parum acceperat, perduellionem. Stimulabat fraudis, & perfidiæ indignitas oppidum arcemque tentare: verum à feſtinãtibus annona caſtris opportuna fuerat derelicta, nec cõmoda ibi pabulatio vel ſecura videbatur. Arteſij; Hannoneſque copias & currus gratuito conceſſos, tempore elapſo repetebant, & Valones quotidie diffluebant, qui præſidio annonarijs mittebãtur. Ideo die

Perone. altero Peronam exercitus reuertit: tractatũ de vrbe abſidenda: quæ cauſæ ab Hano, eædem á Perona

Clery. auerterunt. Somæ fluuio adiacet caſtrum Cleryũ; quód facile muniri, & idoneũ vexãdis Peronẽſibus,

Cãbray. & prohibẽdo commeatu, ne per flumen Cameracũ deueheretur, vafrè res tentata, felici euẽtu caſtrum acceptum. Veterano cuidam cuſtodia attributa, cuius fides & diligentia, quamdiu arci præfuit, valde probata. Valde Arteſij Comitem vrgebant, vt

Dorlens. Dorlanum obſideret, & quantum Hannonijs addito Caſtelleto, tantum ſibi capto Dorlano ſecuritatis adferret. Oppidum cum arce in viſceribus fermè ſuis ſitum, magnam calamitatẽ toti prouinciæ inferre, nihil tutum pacatumve permittere: ſi obtineatur,

neatur, ęquè aduersarijs omnia infesta redditurum. *Amiens.*
Inde Ambianum & Abbevillam Picardiæ metro- *Abbevi-*
poles facilem excursionem fore, latè patente agro- *lle.*
rum planicie, nullis amnibus vel torrentibus impedita: hoc etiam faciliorem annonæ & machinarum subuectionem præbiturum: se veró largè omnia in hác expeditione subsidia suppeditaturos; militem denique alium ex Flandricis præsidijs, tùm euocari posse; qui, si Dorlanũ á tergo relinqueretur, nõ sine aperto periculo adduceretur. In exercitu Regio clã aduersatijs nonnulli studebant: per eos Borbonius Rex certior factus celeriter selecti militis cohortes aliquot Dorlanum misit. Vrbis arcisque munitio per se firma erat, & fama in maius ferebatur; eo quod vetus fabula bellis superioribus sparserat Philippum II. cum sexaginta millibus militum expugnationem tentare non ausum. Franci mœnibus & milite; quo vix obsessori cædebant, freti, confidebãt se Regijs ignominiam & stragem, sibi gloriam & & spolia paraturos. Ad vrbis præsidiũ præter oppidanos, qui militibus nihil ad prælium deteriores, & stipendiarios ære suo militaturi, nobiles quadringenti aduolarunt; sic cum obsidio cœpta, tria pugnantiũ millia, & ducenti quinquaginta grauioris armaturæ equites (cuyrazes vocant) in oppido numerabantur. Primo statim die eruptione facta, pauc is vtrimque qua vulneratis, qua interemptis, à nostris ita repulsi, vt fossas murumque exteriorem probè explorandi potestas fuerit, quod prorsus op- andum eo die videbatur. Sequenti die sub vespe-

rum iussus Motta perfidos ac peritos Centuriones loca opportuna ruinę sternendę contemplari; dum ipsemet cum alijs lustrat, & omnia circumspicit, mosquetto sub galea frontem ictus concidit, magno sui desiderio relicto. Vir clarus militari laude, Catholicus, & Regi per annos iam aliquot fidus: tantæ virtuti sola fœlicitas deerat, raro bonis consilijs euentu respondente. Socij diligenter omnibus consideratis cadauer retulerunt, & Comiti affirmarunt, faciliorem, & in præsens vtiliorem arcis, quàm vrbis oppugnationem fore. Re maturè perpensa, consilium placuit, quoniam vrbi arx planè omni ex parte dominabatur: quare vrbe prius potiti, nihil admodum promouerent; arce, qua oppidum respicit, omnes ex vrbe conatus facilè elusura, & nostris oppido toto vbi extra Bombardæ ictú consisterent loco vix suppetente. Mouit ergo Comes castra vltra Autium fluuiolum, qua parte obsessis auxilia ex Picardia mitti poterant. Erat ibi monasterium semidirutum, illud iussi variarum nationum equites, peditesque insidere, & communi-

Dō Alōso de Mendoza. re: reliquæ copiæ propius arci admotæ. Alfonsus Mendozius legionis Hispanicæ tribunus, cum aliquot Centurionibus, situm arcis explorauit, & vallo atque operibus præfuit ad arcem vsque expugnatam. Interim ex Flandricis præsidijs sexcenti pedites euocati accesserunt, & mille alij ab

Duque de Bullō. PontRemi. Artezijs conducti. Bullonius ex aduerso non segniter se gerebat. Pondormij pone Abbevillam ex Picardia, & vtraque Normannia militem subsidio

dio cogebat: ei se Sancti Pauli Comes & Villarius Franciæ Ammiralius, & præfecti vrbium & Nobilium magna manus, accessere: non vt Dorlanum obsidione liberarent (rem vt videbatur ipsis minimè necessariam) sed vt Comitem inde cum flagitio & dedecore fugarent. Plus superbiæ & animorum, quam virium & prudentiæ adferentes, Ducem Neuersium, cuius summa potestas in exercitu futura, cum alia manu venientem operiri noluerunt. Sunt qui Neuersium & Bullonium dictitent; hos quorum pars maior Catholici, & ex fœderatis fuerant, præmissos, & laniene expositos: certè nec Borbonius, nec Bullonius, nec alij Franci eorum necem, quibus parum fidebant, magni fecerunt. Vicesima-tertia Iulij ad fanum sancti Richerij, sexta à Dorlano leuca transfegerunt. Vicesimaquarta die sine tormentis quæ Heluetijs custodienda reliquerant, se in viam dederunt, selecti ex varijs cohortibus pedites octingenti, equites plus minus mille ducenti: qui propius accessere, adeo vt paulo ante meridiem velites nostri, quos audito hostium aduentu Comes præmiserat, hostem adesse renunciarint. Comes idoneo castris præsidio attributo, vt se hostis in conspectum dedit, obuiam mouit, cum decẽ tormentis bellicis, & mille quingentis peditibus, equitibus autem longe minore quám hostes numero: pedes medium spatium, eques cornua tenebat. Vix castris abierant, quantum mosquetto iaculeris; ecce quadringenti Francorum equites,

Cõde de San Pol. Mons de Villar.

Duq̃ de Neuers.

 in

in trecentos Comitis equites prorumpunt : hi non ſuſtinentes impetum, ſe ad peditatum recipiunt: ſed alijs accedentibus, rurſus pugnare adorſi. Comes ſuos nutare cernens, trecentos Hiſpanos legionarios ſubſidio mittit: acrius pugnabatur, his reuertentibus in prælium & dedecus abolere nitentibus; Francis contra hoc fortius ſe gerentibus, & iterum in fugam acti, qui prius: quos dum incautè victor Francus inſequitur, peditum cuneum non aduertit, in quem inopinus incidit. Legionarij celeriter nullo ictu inani, in confertos imbrem glandium immittunt, equorum, equitumq; fœdam ſtragem edunt. Eodem ferè momento, maioribus tormentis, non prior tantum iſta acies Francorum, ſed & ſecunda, quæ erat equitum octingentorum, & tertia totidem peditum, vehementer affligebantur. Nam moſquetarij mira dexteritate aſsiduo iteratis diſploſionibus ordines lacerabant. Equites etiã á Comite increpiti, tertio pugnam rẽtarunt, ſed minore quàm par fuit conatu. Si quæ in mandatis acceperant, perfeciſſent; fortaſsis nec cladis nuncium Francorum vllus retuliſſet. Nunc cum ſe omni ex parte ſauciari, & interimi conſpicerent, captiuos fieri nullos, ſine delectu occidi nobiles, plebeioſque animo frangi, & initio lentius equites reſiſtere; an ſi fortè pedites interea ſe in tutum poſſent recipere. Sed Regij nullum momẽtum quieti dare, inſtare, pellere, cædere; tandem Franci effuſè profugere: pedites ad vnum ferè cõciſi, magno numero equites, multos fuga eripuit,
vt

vt enim quisque se fuga victoris oculis subduxerat, equos dimittebat, arma abijciebat: illud, vt facilius in segetibus, quæ tum fermè maturæ, se occultaret: hoc vt expeditior esset ad cursum: vtrumque vt præda victor distineretur, secutus fugientes equitatus ad duas leucas, vsque ad septimam vespertinam; ne vlterius progrederetur tenebræ impetrarunt, & imperium Comitis qui receptui cani curarat. Desiderati ex victoribus octo, saucij inuenti duodecim: hostium necati non minus mille, vulnerati captique plurimi, quorum plerique postmodũ interiere. Maius quã pro numero, hoc aduerso prælio, hostes detrimentum acceperunt. Vix vlla stataria pugna longo tempore tot magni nominis ductores ceciderunt. Id victis mœrorem auxit, quod qui certam animo pridiè victoriam præsumpserant, illis postridiè nulla fugæ celeritas sufficere videretur: didicére superbiam à Deo nunquam sini inultam. Præda fuit opima, vt mittam reliqua, capti militaes equi trecenti, stratis & frę̄nis nobilium exornati; vnde patuit multos captos, occisosque, quorum nomina ignota manserunt. Captiui retulerunt cecidisse Villartium Admirallium Normãniæ gubernatorem; Senseuallium castrorum magistrum; Huguevilios filium, patremque Pontimaris Gubernatorem; cui Vexillum Admirallij de manibus vi extortum; Vezellium & Canonvilliũ pręfectos equitum, & alios penè sexaginta, partim gubernatores oppidorum, partim Capitaneos, partim nobiles. Pedriellus Villartij Vicarius multis vulneribus saucius,

Monsde Villar. *Senseval* *Huqueville.* *Vezelli.* *Canonuille* *Pedrielli.*

cius, Catholico ritu sacramentis perceptis, ex imo pectore gemitus trahebat: cumque Sacerdos de societate Iesu illum consolaretur, & spem aliquam sanitatis faceret: negauit se ille angi animo ob vulnerum dolorem, quæ sciret esse belli prouentum; nec propter mortem ante oculos obuersantẽ, quam semel oppetendã non ignoraret; sed propter causæ, quam fouisset dedecus & culpã: nec debuisse alium prelij exitum sperari: hæreticos statim fuga sibi cõsuluisse: eos qui Catholico nomine gloriabantur captos, cęsosve: iusto id se Dei iudicio adscribere digno inuolutos exitio, qui cum se Catholicos profiterentur, conscientiæ stimulis cõculcatis, hęreticorũ partiarij fuerint; nõ nisi ob polyticas quasdã & priuatas rationes, gnaros se cõtra ius & fas niti: hoc vnũ nunc sibi dolorẽ adferre, hoc gemitus extorquere: Deo tamẽ se gratias magnas agere, quod Catholico inter Catholicos mori concesserit sibi, qui, quod se Regi, quem hæreticũ opinaretur, subdiderit & militarit, inter hæreticos asini sepulturæ inferri mereretur: talia prolocutus animam exhalauit, morte fœlicior quàm si viuens hæreticorum socius permãsisset. Currus accepti septẽ bombardico puluere pleni, ac rebus alijs sustinendæ obsidioni, quos cum peditatu in Dorlanum inducere cogitarant. Parta victoria, eadẽ nocte Comes Deo gratias reddidit, & in D. Iacobi Zebedei Hispaniæ Apostoli, cuius festo hæc contigerant, honorem, mandauit militibus, vt omnes ad vallũ sub signis consisterent, & sigillatim per ordines iugi bombardarum displosione lætitiæ

signa

signa darẽt, sarisis etiam manipulos straminis accensos extollerent: fauebat nox serena, mirè pacata, & ventorum expers; micabant clarius stellæ, & velut astreã choreã ductabant, bis maiora tormẽta mosquetti & bombardæ manuales instar continui tonitrus, ardentẽ globorũ nimbũ obsessæ vrbi inieecerũt, Regijs ea res alacritatẽ, obsessis metum & mœrorem auxit, causam lætitiæ illis scientibus, his conijciẽtibus. Henricus Borbonius Franciæ Rex ex Burgundia Neuersium Ducẽ præmiserat, vt insulæ Franciæ, Campaniæ, Normanniæ, Picardięque satageret; hic altero post victoriã die Ambianum peruenit: vbi aduersi prælij fama comperta fugitiuas equitum reliquias recolligere, suis quos adduxerat adiungere: ita factũ vt mille ducentos equites, pedites bis mille quingẽtos numeraret: cũ his & aliquot maioribus tormẽtis, per Richerij fanũ obsessis suppetias cogitabat, castra locaturus quarta à castris Comitis leuca: inde ad duas leucas ipse cũ equitatu processit: his Comes magnopere gauisus ante diem i v. Kal. Augusti, tria peditũ millia, prælij cupidissimorũ, & totũ qui aderat equitatum, & bellicas machinas sex, secũda post meridiẽ hora ipsemet in hostẽ duxit: qui cũ se in conspectũ procul dedisset, suis Comes breuiter: Quod optarint, hostem adesse: fortiter vniquique pugnãdũ: qui fugerit, aut remissius egerit, hũc sibi pro hoste futurũ: statuerẽt quid pręstabilius: ab hoste cũ laude, vel ab Imperatore cum ignominia cædi. Franci vt videre Comitẽ cum suis, confestim ipsi videri desierunt, & eadẽ nocte altius fontem

Henrique IIII. Amiens.

fontem Autij superantes inscijs aduersarijs, cétum viginti Cuyrazæ, cum octodecim iumentis clitellarijs puluere nitroso onustis, in oppidum obsessum se penetrarunt. Non difficile id erat, tum propter obsidentium paucitatem, tum quia flumen per medium oppidum fluens, ne corona cingeretur impediebat: ideo nostri nequibant aditus in vrbem omnes intercludere, præsertim noctu, quando diuidi, vel extenuari castra minimè expediebat. Regis Catholici miles interea vallum ad fossæ marginem produxerat, & II. Kal. Augusti summa fatigatione & discrimine murales machinas contra arcem collocarat. Hostes summa vi & industria repellendis nostris insistebát, vltra quadringentos iam Hispanos sauciarant, nonnullos occiderant, Burgundiones & Valones non pauciores interemerant, in his Gabrielem Sotomaiorem Centurionem. Ipsis Kalendis vigintiquatuor tormenta, duobus locis, tonare cœperunt, verberatæ munitiones, & singulari industria Centurionis Lamberti, qui tormentis pro Motta præerat omnia præsidiarijs infesta reddita; adeo vt nullus eorum se ostendere auderet. id præcipue, formidine vnius machinæ quæ ex altiore quodã propugnaculo, quod nostri vi expugnarunt certis ictibus multos, & in his vno ad nouem grauis armaturæ milites, discerpserat. Cortina (sic vocant) propugnaculi calce & saxo solidisimi, à diluculo ad horam vespertinã sextam diuerberata fatiscebat, & ad ruinam inspiciẽdam misi veterani quatuor, duo Hispani, & Valones duo, qui situm & periculũ oculis

Don Gabriel de Sotomayor.

Capitan Lambert.

oculis præciperent: functi officio diligentissimè, vno amisso, duo saucij, quartus integer redierunt, nuntiaruntque quæ lustrarant, quæ ipsa captiui postea confirmarunt. Hostes à propugnaculo ad interiorem vsque caueam laqueatam, totum concauitatis illius spatium intercidisse, vt cuniculis ducendis incommodarent: in hiatus exitu, ex sportis terra repletis semilunæ forma brachium duxisse, & alia ex parte vallum, in quo statio trecentorum erat, quos locus capiebat militum: vt autem in semilunam ex cauea se recipere, & inde rursus erumpere possent, ad vtrũque scissuræ latus duas tabulas locasse, quæ singulis tantum militibus transitum præbebant: in eo quod reliquum à muri latitudine vsque ad fossã, id à dextra corbibus ingentibus obseptum vsque ad semilunam porrigi. Igitur ad dexteram miles irrũpere non poterat, nisi per tabulas, manifesto periculo in hiatum profundum caueæ laqueatæ decidẽdi: nec securior ad læuam accessus, vbi altera tabula pro ponte: nam ibi, qua latus læuũ aliud propugnaculũ aspiciebat, altiorem quãdam planitiem manu munierãt insigni & lata mole, cui defendẽdæ maior & melior præsidij pars destinata, ibidem ad initium aditus decrescentis cõferta sub signis stabat: aditus nostrorum vt summum quinquaginta capiebat: hostes in planitie illa mille quingenti numerabantur. His ab exploratoribus acceptis, ipsos quid sentirent Comes rogauit: responderunt tentandam irruptionem, vt arx non capiatur, propugnaculum capi posse. Sic fore vt editiore po-

ſtea loco metarentur, & propugnaculo occupato, arcis potiundæ ſpes certior affulgeret. Poſt in conſilio ſententijs variatum. Comes ſe exploratoribus aſſentiri profeſſus: nonnulli temerarium, alij neceſſarium iudicabãt. Supererat diei non multum, & niſi eodem die exequerentur, tota illius diei diuerberatio irrita futura. Statim Comes Alphõſo Mẽdozio, qui ad valli extremũ, qua aditus aperiendus conſtiterat cum peditatu, imperat irrumpere: paratis omnibus miles ardebat prǽliandi cupiditate: celerrimè vallum ſuũ legionarij dolabris & legionibus diſiecerunt, & in hoſtẽ magno impetu ſe intulerunt: hoc aſſultu ſoli Hiſpani fuerunt: momentò trecenti iam pedites editiora occuparũt; quotquot ex hoſtibus nacti, vel cõſciderũt, vel in caueę prǽcipitiũ egerũt: vbi pars caſu necati, pars cruribus fracti miſerandi potius quàm formidandi iacebant: ſimili ſtrennuitate tabularũ illos anguſtos ponticulos euadunt, & Francis perculſis recedentibuſque, quod aperto latere noſtrorũ bombardis peterentur, ſemiluna potiuntur. Nondũ arce, quia, propter aditus anguſtias, magna manus hoſtium retro corbiũ illorũ ſeriem latitans Hiſpanos glãdibus feriebat. Idcirco viſum commodius, ſi mutata velificatione in læuum latus inſultum transferrent. Eo conuerſis, vtrinque audiri tormentorum boatus, perſtrepere cuncta moſquettis, & bombardis, enſis enſi, pes pedi, haſta haſtæ conferri: ſumma vi per horas duas dimicatum. Oppugnatorum multi vulnerati, multi cæſi; vt neceſſe fuerit bis terve ſupplemento alios ſubmittere,

cum

cū glandibus & puluere tormentario. Vbi ad duas semihora accessit; Frācis animi paululum declinarunt. Tum voces auditæ, prima Fugiunt, Fugiunt: secunda; Intro, intro: & creuit audacia Catholicorum. Hostes locum deseruere, Regij tanto furore eos insecuti, vt breui tempore iam cerneretur castrum interemptis constratum, victoribus plenum. Nec spatium victis dedere per portas arcis in oppidum se recipiendi: fugientium multitudo sic portam complerat, vt se inuicem conculcarent, & qui gladio hostili superstites erant, ab amicis & socijs compressione exanimarentur: portis obturatis alij se per mœnia præcipitabant. Hispani vt portas vacuarent, viuos crudeliter trucidare, & cum cadaueribus semimortuos eijcere; deinde furentium leonum instar in vrbem irrumpere. Franci qui se in vrbem ante receperant, non resistere, sed latibula quærere. Victores omnia rimari, nullam latebram vel angulum præterire, inuentos omnes occidere. Comes edixerat vt nulli armato in plateis, vel prophanis domibus parceretur; loca sacra nemo violaret, pudori fœminarum nequis illuderet, tectis ignem ne inijcerent, quiduis horum, capitalem noxam fore. Profuit ad militis alias licentiosi, & tum victoris libidinem reprimendam. Nulli virgini, fœminæve stuprum oblatum: tātum valuit, quæ in omnem partē vim habet maximam, ducis diligens seueritas sciebat miles nulli impunè fore quod delinqueret. Hæc persuasio causa fuit, vt cum exacta obediētia vigeret, supplicia nulla sume-

rentur. Patres etiã Societatis Iesu, qui in Catholico exercitu animabus militũ curandis præerant quotquot poterant obuios in templa cogebant, & eorũ illic sanorum, sauciorumque confeßiones excipiebant; & inde milites minis ac precibus, auctoritateque abigebant: sic multis benè moriendi, pluribus vitæ in præsens seruandæ, & in posterum melius instituendæ occasio præbita. Incẽdium à casu natum oppidi magnam partem absumpsit, sacram ædem vel locum pium nullum corripuit. Tria millia Francorum in arce oppidoque cæsa, tot vulnerati, vt in vno Nosocomio monalium, plures quam centum decubuerint: in his Gubernator & nobiles multi, tã grauiter saucij, vt plerique paucos intra dies morerentur. Victorum occisi quadraginta, vix ducenti vulnerati. Te Deum laudamus decantato, iußit Comes vrbẽ arcemque expurgari cadaueribus & ceteris sordibus, quæ tetro odore possent aerem inficere. Id alacriter & properè fossores, lixæ & tamiaci, qui castra sequebantur iumentis & carrucis præbitis, perfecerunt: post militi diuersoria metata, & irrita ratio captiuorũ, & bellici apparatus vtrobique inuẽti. Occisus Comes Dinanius, & primariæ nobilitatis sexdecim in pugna, inter quos sex equitum præfecti cum suis Vicarijs & Vexillarijs, item trigintaquinque peditũ Capitanei cum suis signiferis, ex legionibus Amoralij Egmõdani, Rusoy, Rauy, Prunvillij, Villeroj, Hauacurtij & Picardica: ex tot enim legionib⁹ singula signa militũ & ex singulis equitũ turmis quindecim viros selegerant.

Lamoral de Egmont.

Harau-

Haraucourrius Gubernator cum aliquot alijs in castrum Antuerpiense missus custodiæ causa. Apparatus bellicus copiosus fuit: accepta muralia tormenta octo; campestria (falconetos appellant) sex & viginti; mosquetti ænei valde idonei repellendo assultui centum & octo; pulueris probi, ferri fusi, plumbi, ligonum, sitularum, sulphuris, nitri, salis, farinæ, hordei, tritici, auenæ, salitorum copia permagna: adeo vt ad loci tutelam nihil Comiti visum fuerit adijcere. Qui norunt quam exiguis copijs, pecunijs vix vllis, periculis & impedimentis plurimis maximisq; adeo paucis diebus, præter spem, tam ardua tam feliciter peracta; Dei digitum coguntur agnoscere. Ille Comitis conatus beneuolè iuuit: nec Comes quidquam fidei, prudentiæ, diligentiæ, roboris aut constantiæ prætermisit. Certus iustæ causæ Deum adfuturum. Audacter dico, nec sine Dei auxilio hæc Comitem perficere potuisse; nec Deum tam propitium Comiti futurum, nisi se talem Comes præstitisset, quales in omni memoria paucos, hoc sæculo vix vllos inuenias. Liuoris est, dum rem laudas, ei qui gesserit detrahere; & quorū virtuti Deus singulariter adfuit, vt eam extenues, totum miraculo scribere. Dauidis, Asæ, & Machabæorum victoriæ, non ideo non eorum sunt, quod eas á Deo Sabaoth promeruerint. Dei istrumenta fuere; sed quia Deus ipsis ad adeo præclara voluit, quám alijs, potius vti, viget vigebitque laus eorum sempiterna. Dorlanum redeo: cadaueribus purgata vrbe, fossæ ruderibus vacuatæ; dirutum

exterius illud propugnaculum, quod nostris victoriæ initium, vnde arci periculum imminebat, & defendi nisi magna manu, & multo sanguine non poterat: ruinæ omnes instauratæ: vt hæc celerius conficerent, Artesij fossores præbuerunt, Valonum, & Germanorum multi præmio inducti vt operam nauarent. Præfectus arci oppidoque Ferdinandus Tellus Portocarrerius, Centurio Legionis Mendoziæ, cuius fortitudo & militaris peritia hac obsidione enituerat, & stratagemate postmodum capto Ambiano illustrior extitit. Arx Hispanis credita, vrbs variarum gentium militibus. Mox in Cameracensem agrum Comes rediit, quod reliquum fuerat depopulaturus. Flagrabat Cameraci obtinendi desiderio, vnde tot tantaque damna Belgio inferri solita: sed militum paucitas, de qua multos necessario detractos in præsidia distribuerat, & alia multa eum morabantur. Contra stimulabant alia complura, & spem fausti successus magnanimitati faciebant partæ victoriæ, fracti hostium animi, præclusæ viæ clandestinis auxilijs: quacumque veniret hostis latere non posse; si Peronensi via, Cleryum teneri, & inde certiorem se reddendum; si Fani Quintini itinere adueniret à Castelletano, & alterius arcis vicinę præsidio detegendum: tertiam semitam aduersarijs non patere. Franciæ Regem absentem in Burgundia bellum contra Ioannem Velasquium Castellæ Comestabilem gerere cum robore militiæ; quæ in Picardia copiæ versabantur

Hernan Tello Puertocarrero. *Perone.* *Cleri.* *Sanquintin.* *Chastelet* *Iuan de Velasco.*

bantur exigua esse, & cęsis iam sex vel millibus meliorum, vix metuendas. Tormenta, commeatum, & reliquum apparatum, paruo negotio, periculo nullo, haud magna impensa eo aduehi, & ex vrbium limitanearum præsidijs quam vellet, militum manum euocari tutó posse: denique commodam anni tempestatem castris figendis, & equitum pabulationi fauere. Itaque nō obscurè Comes prę sefcrebat, quid meditaretur. Hannones & Artesij, vt viderunt votis suis Comitis voluntatem non refragari, magna multaque se ad eam expeditionem emolumenta spondebant allaturos. Conuocato belli consilio multis nimis ardua cogitatio, & temeritati vicina videbatur: donec Comes, graui & concinna oratione, momenta rationum quibus mouebatur, & narrauimus, commemorasset: tunc metus rationi cessit, & vnus eorum qui aderant; Ego vero (inquit) excellentiæ tuę verbis Artesiorum & Hannonum polliceor, peditum quatuor millia, fossorum quot necesse, panis & cereuisiæ commeatum exercitui quoad obsidio durabit: quod polliceor, intra paucos dies exhibebo. Statuit Comes obsidionem aggredi confestim, nec sinere temporis quicquam diffluere, quamuis nonnulli hortarentur expectaret, donec socij promissa prętitissent: hęc fiducia diligentiam eorum adauxit; sub signis habebat dumtaxat quatuor peditum millia, & vix mille ducentos equites: sed maturauit vndique milites aduocare; pecunię summa laborabat

inopia,

inopia, nec qui Bruxellæ manserant, satis benigne Comiti subministrabant, alijs potius numerantes: huic malo, vt quoad posset occurreret, aliūde collegit, vnde subsidia quādoq;, quia stipēdia nequibat, militi egeno exhiberet. Sic enim rebatur posse, cum militia annonæ & pecuniolæ quid esset, seditiones caueri, & disciplinam seruari : consilio bono felix euentus respondit: Nam militaris rapacitas & licētia coërcita, duobus abigeis patibulo affixis, & equis domino restitutis. Cum propius ad vrbis occiduum latus applicuisset, xv. Augusti die castra posuit duobus in pagis prope Schaldam flumen: & vt auxilijs hostium, nequa furtim irreperēt, præcluderet aditum, & obsessis spem soluēdæ obsidionis tolleret, minoribusque copijs amplissimam vrbem facilius cingeret, castra fossis, & paruis munitiunculis coniungit, & has milite & machinis communit: duæ ceteris ampliores arcis speciem præbebant. Vni quæ propior Franciæ, mille ducenti pedites, & quadringenti equites attributi; alteri quæ vicinior vrbi duo peditum millia, equites bis centum impositi: ædificandi, muniendi, defendendi Chimaius Princeps curam susceptam, egregiè perfunctus, toto hoc bello multa se, maioribusque suis digna gessit. Dum his attenditur, Neuersij Ducis filius, cum sexaginta grauis armaturę equitibus, ad latus propugnaculi, quod diximus, in vrbem se penetrauit, nonnullis amissis aut vulneratis, & supellectile perdita, quam equites licet serio aduolantes diripuerūt. Iam Comiti aduenerunt euocati

Principe de Chimay.

Laborlota

Laborlota ex Leucis cum peditibus circiter octingentis; aliunde ceteri, & nouo exemplo prius Itali equites, in his seditiosi quingenti, & Capellá ducenti alij. Spectaculum insolitum, feroces & iugi excussores, nōdum pacatis animis, nec acceptis stipēdijs, comitis prudentia & fœlicitate allectos, Regi militare, cuius imperium aspernabantur. Lustrato exercitu, censita nouem amplius peditum millia, equites bis mille quingenti, muralia campestriaq; tormenta sexaginta duo, pulueris & materię cetere vis magna, commeatus abunde. Muniendorum castrorum negotium Augustino Mexiæ demandatum: fossores Hannones & Artesij ex pacto submiserūt: his Comes Germanorum & Valonum plurimos, donatiui liberalitate aggregauit. *Coronel Laborlote. Luxēburgeses. La Chapelle. Don Augustin Mexia.*

FRanciæ bellum meditante, contra Hollandos tuendi Belgij vices, Mondragonio (vt narratū) à Comite fuerant delegatæ. Vsi commoditate ab sentiæ Comitis Bataui Grollam obsederant Frisiæ oppidum: quod dum arctè premerent, & tormentis magna ex parte iam solo æquassent, præsidio fortiter repugnante, ac frequentibus eruptionibus eos fatigante: periculum tamen erat ne tandem Grolla caperetur. Significarat id Comiti Mondragonius, & an, Rheno transmisso, cum hoste præliaretur, exquisierat. Comes responderat; se quidem, si illic foret, flumen traiecturum, nec dubitare quin Mondragonius id esset facturus, nec responsum expectaturus: ideo se nihil aliud scribere, quam cōfidere fœlicitati, fortitudini, & prudentiæ *Christoual de Mondragon. Holandeses. Grol.*

 illius

illius ſeſe, & non dubitare hoſtem, vel cum non expectaturum, vel ſi expectet, breui ſe præclaræ victoriæ laureatas inde accepturum. Vaticinium non adhortatio fuit. Mondragonius Rheno trāmiſſo vt hoſti cœpit propinquare, Hermannum Comitē Bergenſem cum mille ſelectis peditibus præmittit, vt annonam, & quot poſſet, milites in Grollam induceret, vel ſaltem locum caſtris capiendis idoneū deligeret, & quo res obſeſſorum loco eſſent certius cognoſceret. Bergenſis ſeduló mandata executus, hoſtibus non auſis impedire, ſubuenit obſeſsis. Erat tū Vigilia D. Iacobi Zebedæi: itaque Mondragonij copiæ, vt patroni Hiſpaniarum memoriam recolerent, tormenta maiora, & bōbardas minores exploſerunt. Inde hoſtis intelligens Hiſpanos (quod non crediderat) adeſſe, animo conſternatus, vaſa collegit, obſidionem ſoluit, & abductis machinis ſeſe feſtinanter ad tutiora recepit. Hermannas Friſiæ Gubernator ſtatim, quæ in vrbe labefactata & diruta, refecit, & annona ceteriſque præſidiū confirmauit. Mondragonius, Comite Fintzenio, qui oppido præfuerat, verbis collaudato, quod fortiter egiſſet, hoſti inſtitit. Nam, ceteris diſſuadentibus, ſenex pugnaciſsimus cum iuuene Mauricio, prçcedētibus victorijs præferoce, manū quauis cōdicione conſerere geſtiebat; iactare ſolitus, ſibi victoriam certā; eo quod Eccleſiæ, quæ Dei exercituū ſponſa, cōtra mœchos cauſam tueretur. Hoſtis caſtra propè Santenā loco tuto & opportuno poſuerat; Mondragonius haud procul á Berquereno, ſecunda à Batauis leuca. Ibi ſub

Conde de Berg. *Conde de Berg.* *Conde Mauricio.* *Santen.* *Bergrbin*

ſub auroram cum ſe ad iter treceti pedites Hiſpani & equites quinquaginta pararent, præſidio futuri pabulatoribus, qui ad tres leucas progredi cogebātur; ſuperuenit veteranus quidam pridiè miſſus exploratum, nuncians ſe, cum Lippam fluuiū trāſmiſiſſet, veſtigia turmarū equeſtriū ad nos tendentiū deprehendiſſe; viſa ſibi, de facie ſoli quod calcarant, ſexcētorum numerū ſuperare. Idcirco, ne quid ſuis inopinatum accideret, feſtinanter regreſſum, vt admoneret, metuiſſe ne pabulatores & eorum cōmeatus opprimerētur. Quibus intellectis Mōdragonius iuſsit, eos omnes paulū ſubſiſtere; Ioannē vero Cordubā, illius qui aderat equitatus Magiſtrum, cum omnibus equitibus & trecentis illis peditibus Hiſpanis, aduerſarijs obuiam proficiſci. Nihil moratus Corduba, digreſſus à Caſtris, pedites illos cū pabulatoribus, & turmis equitum duabus, ad dexteram iubet tendere; ipſe cum reliquo equitatu (trecenti fuere) ad læuam deflexit, & erecto animo in omnem occaſionem intentus, non diu poſt hoſtem offendit, loco hoſti incommodo, Regijs admodum opportuno; tam arctus erat & impeditus, vt Bataui nequirent ordines expandare: ſeſquimilliari à Mōdragonij caſtris aberant. Bataui, vt ſe deprehenſos aduertunt, non nihil principio trepidare; ſed qui cūctis præerat Philippus Naſſauius, cum duobus fratribus, & cognato, & alijs nobilibus, pugnare nō ſegniter, & audacia ceteros præire. Cordubæ aderant hippoſclopiſtæ aliquot ex GrobbendoncKij, & lāccarij Didaci Pimentellij abſentium turmis: Comes

Don Iuā de Cordoua.

Cōde Felipe de Naſſau.

Capitan Grobbendonck.

Dō Diego Pimentel.

Henricus Bergensis, Paulus Æmilius, & Nicolaus Maria cum suis turmis, aliæ quoque duæ, Belgarũ vna, & altera Hispanorum. Magno impetu in medios hostes illati, hastis fractis, gladios stinxerunt, sic pauci cum pluribus diu ancipiti victoria, modo huc, modo illuc inclinante. Quod cernens Corduba, nonnullos bombardarios equites recollegit, cum quibus, & recenti turma Comitis
Conde de Bossu. Bossuti absentis; quam prudenti consilio in hunc euentum iusserat subsistere, & prælio abstinere; latus hostium tam ardenter inuasit, vt is crederet maiorem eorum esse numerum, & noua auxilia Regijs aduenisse: tum fracti Bataui, dissipatis omnibus, palam tergum obuerterunt. Victor instare, cædere & ad Lippam vsque persequi: cecidere ex victis octoginta, quorum duo turmarum ductores, nobiles permulti: capti, Comes Philippus; qui paulo post ex vulneribus obijt, Comes Ernestus frater eius; & cognatus ex Comitibus Solmensibus; tertius Philippi frater graui vulnere accepto, saucius effugit: præter hos capti alij centum quinquaginta equites, equi fermè trecenti: multos Lippæ vortices, cursu & armis fatigatos hauserunt. Batauorum vires hoc prælio valde attritæ, quoniam in hoc equitatu fiduciam habebant. Tam læto nuncio ad Comitem propè Cameracum perlato, vt obsessis lætitiæ indicium de victoria
Mons de Balingni. parta faceret, & vt Balignij actum detegeret; qui suis mentitus, vix duo in castris tormenta esse; mandauit eis, qui vel in propugnaculis essent,

essent, vel in castris versarentur omnibus, mosquettis & sclopis alijs sub vesperam perstrepere, & sexaginta duas maiores machinas, oppido oppositas eodem tempore, globis ferreis oneratas, sic explodi, vt nullus globus præteruolaret, sed omnes in vrbem illaberentur; hastatos vero iussit sarissis funalia accensa efferre, vt non audiri tantum, sed & videri ab obsessis possent, quæ gerebãtur: facta hæc ea cura & studio militum, vt oppidani (quod postea fassi) continuo illo boatu, & procella lętifera perterriti, subito falso (vt solet) rumore accedente Hispanos vrbe potitos, nonnulli fuerint exanimati, & Balignij vxor, alioqui ferocula & virilis audaciæ mulier, sic fuerit consternata, vt non diu post, alui defluxu, incertum formidine, an veneno sponte hausto, interierit. Perfecto vallo, quatuor tormentis æneis, ponè vrbis patibulum locatis, mœnia vrbis cõcuti cœperunt. Spem Comiti Ludouicus Barlaymontius Archiepiscopus Cameracensis, à rebellibus vrbe pulsus, fecerat, & alij confirmabãt, auditis tormentis, confestim oppidanos vrbem deditione tradituros: frustra quassata mœnia: nam nec in oppidanis quidquam apparuit timoris, nec nostris, non occupatis fossis vrbis, vltra licuit procedere. Hæc causa fuit, cur in castris varij rursus rumores disseminarentur, singulis prout animati loquentibus. Qui cautiores videri amabant, vel Comiti minus volebant, hæc omnia temeritati adscribebant: faciebat opinio maior veritate dé Cameraci firmitudine, & munitionibus, de arcis propugnaculis

quatuor, de Balignij & Francorũ fortitudine, de ob ſidentium paucitate, de anno in hiemem vergente, de Borbonio Rege feſtinante vt ſuppetias ferret, de Alexandro Duce Parmenſi, qui triplo maiore cum exercitu coactus fuerat ab obſidione recedere. Bru xella etiam aduolauit Stephanus Iuarra, vt Comiti ſuaderet diſceſſum: quod fecit magno conatu & inſtantia. Comes contra aperte profeſſus Iuarræ & alijs; mirari ſe ab ipſis, quibus probe notus eſſet, ſibi talia proponi; quæ nec imaginari honeſtum foret viris conſtantibus. Difficultates illas ſibi pręmeditatas. Cameracum facilius, quàm opinentur, expugnari poſſe. Vrbe capta, nullum victis in arce præſidium relinqui. Francorum impetum & robur ſe iam expertum Caſtelleti & Dorlani. Borbonium ſuppetias non laturum, ſibi exploratum: de vrbibus ceteris amittendis vereri magis, quàm de Cameraco liberando cogitare, quicquid foret, nemo illi in poſterum hac de re loqueretur. Sibi certum fixumque animo in obſidione permanere, donec Cameracum illi vel gloriam, vel ſepulturam præberet. Vanis pollicitationibus ſemel deceptum, nihil huiuſmodi poſtea in mentem admiſſurum: ab hoc tempore, ſe obſidionem ſtatuere inchoari; præteritorum immemorem, futuri ſollicitum, nihil prætermiſſurum, quod ad celerem expugnationem vrbis opportunum videretur. Deum iuſtæ cauſæ nõ defore. Quod dixerat, præſtitit: dies noctesque operi inſtitit. Nocturnis tenebris ſemper peditũ inſidiæ propè ſingulas vrbis portas collocabãtur, vt exitus obſeſsis

obſeſsis præcluderetur. Nulla nox, diesve fuit, quin perfidos centuriones huc illuc dimiſſos, itinera omnia, quibus auxilia obſeſsis ferri poterant, accuratè explorarētur: ſic huic malo proſpectum videbatur, & erat profectò; niſi diuturnitas temporis, & excubiarum aſsiduitas quorumdam equitum attentionem ſollicitudinemque laxaſſet: qui ad Cantipratenſem portam ſubſederant, nocte quadam minus aduigilarunt: ſub auroram denſiore nebula impedito adſpectu, Viquus, gubernator Fani Dionīſij, *San De-nis.* quem ab euentu Cruriligneum vocabant, cum ducentis grauis armaturæ vrbem ingreſſus. Exploratores noſtri Comitem, Comes centurionem qui inſidijs præerat, de aduentu & inſtituto Viqui cōmonefecerat: ſed nebulæ beneficio, & magna Viqui diligentia, vix vllis amiſsis, intromiſsi tot equites: quæ culpa Hiſpanorum, poſtmodum multorum ſtrennuorum centurionum & militum iactura ſtetit. Viquus enim non præliandi modo, ſed & tormentorum dirigendorum & machinamentorum ſcientiſsimus erat. Id ſtatim apparuit, tot enim damna noſtris intulit, apta machinarū collocatione & libratione vt dubiam ex certa ſpem Regijs faceret. Solitus Comes in negligentiā & flagitia huiuſmodi militaria ſeuerè animaduertere, ne in hos ſubſeſſores id faceret, cū alia, tùm pręcipue illū mouit; ne exempli diſtrictione, ſubſidiū quod hoſti latū, magni facere videretur; & inde militis ſui alacritas & audacia tepeſceret. Auguſtinus Mexia iam vallū vſque ad foſſæ vrbicæ marginē perduxerat; & ſemitas per quas

militi commeandum, ea latitudine defoderat, vt bini, alicubi terni, possent incedere; sic autē contexerat, vt sine periculo, vltro citroque commearent: congruis etiam locis aggeres erexerat, & desuper locandis tormentis cōplanarat: ostiola quoque, ad erumpēdum ex vallo in fossam, quaqua versus cōmodum parabat. Ea res difficultatis multum ostendebat, propter fossæ ad id latus magnam altitudinem; sed labor & assiduitas cuncta peruicerunt: laboratū ad v. vsque Kal. Octobris, illo die quadragintaquatuor tormenta locata, & his mœnia verberata successu nullo, quod essent oculis hostium nimis exposita, & Viquus aggerem quēdam planum in altum eduxisset, in quo dispositis quisque tormentis nostra petens, duo vel tria capsis & rotis confractis, disiecisset, & tormētorum præfectos aliquot occidisset, & iam soli Christophoro Lechugæ, viro strēnuo, tormentorum cura incumberet. Coactus Comes de alio tormentis locandis situ dispicere, videreque quo pacto agger ille Viqui & machinæ subuerterentur. Id fuit perdifficile, quia probè contectæ latebānt: sic aliquot sex dies consumpti. Secunda Octobris valli, & porticellarum opus absolutum, commodiore & tutiore loco dispositis triginta octo tormentis, assidua diuerberatione, admodum firmi & magni propugnaculi, quod à forma Hispani oricellam vocant, pars maior corruit:
Orejon. oricellæ Viqui agger ille impositus, quē dixi: cuius ruina factum, vt intimæ munitiones, & propugnaculi latus totum oculis obsidentiam pateret: ibi

clanculum

clanculum Viquus abſconderat maiora tormenta, & multos moſquetarios,bombardarioſque. Noſtri vt videre, libratis in eam partem iaculatoribus, locum defenſoribus nudarunt, & tormẽtorum vſum illis ademerunt: cumque non ceſſarent tormentis oricellam, aggerẽ & vtriuſque latera quatere,adeo omnia labefactata fuerunt, vt paſsim ſaxis,terraq; ruentibus, intra alterius horæ ſpatium, vel equitatui via peruia futura iudicaretur. Parabãt ſe milites, certa capiendæ vrbis fiducia, ad irruptionem: ſed ſecunda poſt meridiem hora, cernentes oppidani, quid periculi, & quam certum exitium capitibus eorum immineret,immemores fidei paulo ante Balignio præſtitę, & nouo Catholicorũ quorumdam hortatu,ſtatuerunt arma in Francos, quorum premebantur tyrannide,conuertere. Erant ibi trecenti plus minus Heluetij præſidiarij, his ſibi vel cõciliatis,vel ijs neſciẽtibus, duos legatos ad Comitẽ mittunt,& cum eo de deditione conditionibus vtrique parti commodis paciſcuntur; deinde faſciam albã abijciunt,rubram aſſumunt; & patefacta Cãtepratenſi porta, claues Comiti in manus tradunt. Ipſe proximis militibus,qui ea nocte illic excubias egerant, mille quingentis; quorum octingẽti Hiſpani, ceteri Valones; iuſsit vt ſub ſignis ſeruatis ordinibus cum Roneo Mareſcallo vrbem ingrederentur; *Mons de Roſne.* factum id tanto ſilentio,vt Francos adhuc res lateret,& Roneus in acie forum occuparet;ſignificaret etiam Comiti,ſi videretur,poſſe ſe Francos omnes, qui in mœnibus & propugnaculis ignari exitij ſui

versabantur, luui brachio delere. Vetuit Comes, veritus ne simul oppidanis res esset exitio, & vrbis direptio contra pacta sequeretur. Scloporum potius strepitu & armorum ostentatione Francos cõpelleret, & mala sua nosse, & in arcem confugere: quod adeo festinanter egerunt, vt & sarcinas plerique, & amplius quam trecentos equos in vrbe relinquerent, qui ciuibus prodentibus victori, militi cesserunt. Admiratione sanè dignissimum erat, eos milites qui alias alijs imperatoribus vrbes, quæ illis minore labore & sanguine partæ, minoris lucri illecebra, inuitis ductoribus diripuissent; nunc rerum omnium egenos, compluribus stipendijs debitis, & prætextu Francorum quærendorũ abuti cum possent, nihil tamen petulanter, contumeliosè, vel rapaciter in ciues admisisse. Ab hoc tempore Franci nihil hostile ex arce gesserunt. Comes eadem nocte, arcis aditus commodos explorari, Vallum parari, tormenta disponi iussit. Nihil opus fuit oppugnatione. Francos formido subegerat, confestim miserunt, qui non Balignij, sed Neuersij Principis nomine tractarent. Hi dicebant Frãciæ Regem (quod

Sã Quintin. verum) nunc esse in Diui Quintini fano, & ei adesse Ducem Neuersium obsessi Principis patrem, non posse sine flagitio statim arcem dedi, illis tam propinquis: petere sibi tres dies moræ, & permitti duos de suis ad Regem proficisci, eique narrare, quo in statu res Cameracenses forent. Si interea suppetiæ non adsint; acturos serio de conditionibus deditionis. Comes ad ea, se diu summo desiderio teneri cũ

tam

tam potente & militiæ perito Rege prælij fortunam ſubeundi, occaſionem hac hyeme ſe nolle perdere, quam tota æſtate, tot damnis Picardiæ & Normanniæ illatis nanciſci nequiuiſſet. Lubenter itaque ſpe prælij cum Rege ſe illis non tres ſed ſex dies concedere, & facere poteſtatem ſex, quos vellent, legatos mittendi. Placuit adeo reſponſio, vt confeſtim de conditionibus conuenerint, quibus ſi intra ſex dies ſuppetiæ non mitterentur, arx Comiti traderetur. Conditiones fuere; vt filius Ducis Neuerſij, Balignius, Viquus, & ceteri milites militariter arce excederent, Vexillis expanſis, tympanis pulſatis, fomitibus ſcloporum accenſis, pulueris & plumbi ferentes, quantum ſinguli in prælium ferre ſoliti, & quæ cuique peculiaria: cetera victori relinquerent: propter equos, & ſarcinas, quæ Hiſpani in vrbe diripuerant, damni ſarciendi cauſa Comes duodecim aureorum millia perſolueret. Interea rediere legati, & omnem auxilij ſpem præſciderunt. Quinto die Comes Principem Neuerſium inuitauit, & hoſpitio exceptum lautè, & ſplẽdide habuit, ſexta vero, quæ fuit Octobris nona, feria ſecunda, paulo ante quintam pomeridianam Comes ex vrbe profectus cũ ſuis, ſubſtitit ante portam arcis extimam, qua Franci egreſſuri. Francici agminis hic ordo fuit. Præcedebant currus cum ſarcinis: hos ſandapila nigra contectus vnus ſequebatur, in quo cadauer Baligniæ, nullo funali, cruce nulla, vel alio iuſtorum ornatu: diceres hæreticæ plebeiæ vel ruſticanæ funus: videlicèt hæc mundi

gratia & gloria: sic suos ille solitus dimittere, dum viuunt, turgent bullæ tumentes, & splendet vitrea fortuna: mox ibi morte subsidunt, & frangitur quod fragile, nihil contemptius, nihil illaudatius. Fœmina, quę à Franciæ Rege, nullo dantis, nullo petentis iure, paucis ante mēsibus Principis Cambresiæ & Ducis Cameracensis titulos ambitu tanto petitos, tanto dato impetrarat, ecce, ne septem quidem pedum fossam in solo Belgico obtinuit. Cadauer Balignius, primi agminis ductor, comitabatur, capite excepto, cetera armatus: omnes humaniter Comes salutauit, Balignium insuper de vxoris obitu consolatus, quē ille haud magni visus facere; vrbis amissæ mœror magis elucebat: hoc incommodum vt fortiter & militariter ferret, Comes hortabatur. Ille patienter vultu in solum defixo loquentem audiuit, & paucis respondit: Hanc esse belli aleam, sibi nec nouam, nec ignotam. Vltimo agmini præerat Princeps Neuersius, Dux Retelosij; huic se Comes cum suis addidit, nec á se passus impetrari, ne ad flumen vsque comitaretur: ibi Comes vale dixit: sed præmiserat clitellarios cū supellectile sua argentea, & domesticis, vt eo adhuc vespere impensa Comitis Princeps victus splēdido hospitio & epulis exciperetur, cum Balignio, & ceteris, qui eos comitabantur. Deducti ab Hispanorum equitatu fuere, donec sibi visi omne periculum euasisse. Comes, more suo, prius actis Deo gratijs, arcem ingressus: qui cum eo, mirati miram Balignij vel stoliditatem, vel imperitiam rei bellicæ.

Cābresi. Cābray.

Duc de Reteloys.

bellicæ. Nihil in arce tectum, tutumve ab obsidentium machinis, nec militi, vbi secura statio, locus vllus erat; æque expositus vbique tormentorum ictibus, ac si in æqua campi planitie constitisset. Solum armamentarium & tamiaca optime ordinata, singula suis cellulis tam apte disposita, vt nocte obscura, sine lumine alio illato, possent annonæ & machinarum præfecti, quæ opus depromere. Apparatus bellicus ingens Comiti cessit, vt cetera prætercam, tormenta bellica ænea maiora triginta & vnum, minora ferrea muralia quinquaginta tria in oppido: in arce maiora curulia ænea duo de triginta, minora in muris locari solita eiusdem materiæ tria & quadraginta, ferri viginti duo. Pulueris, globorum, ligonum, dolabrarum & similium copia, quanta vrbis & arcis defensioni abūde sufficeret: attamē multa Comes adiecit: ratus, quod erat, si bellum Franciæ inferretur, nullum locum posse publico armamentario magis opportunum delegi; tùm quod vrbs magna & firma, Belgiæ & Celticæ Galliæ quasi clauis; tùm quod eius solum fundendis ex ære militaribus machinis præstaret; tùm quod pactis conuentis nunc Regi Catholico in solidum vrbis, quoad sæcularia, imperium cessisset: prius protectio nuda, vt Comiti Alostensi, competebat; & Imperator Carolus V. eo quod ciues pro Rege Franciæ stetissent, iure protectorio arcem illis imposuerat, non qua Imperator, sed qua Comes Alostensis, & ideo Cameraci natus protector. *Alost.*

Hoc imperium Regi Comes tùm nouis pactis asseruit. Deinde nihil diligentiæ prætermisit, vt quam celerrimè, quæ prostrata, erigerentur; quæcumque arci, vrbive imminebant, deijcerentur: in his circiter bis viginti domus nimium arci vicinæ, pretio dominis persoluto, dirutę, & sic area, quæ deerat, ante arcem complanata: fossæ adauctæ, & quędam à Balignio cœpta propugnacula, perfecta fuerunt. Augustinus Mexia vrbi, arcique gubernator datus, quod in ea obsidione ipsius præ reliquis labor & prudẽtia enituisset. Hispani castro, Valones & alij oppido impositi. Hanc Comitis lætitiã & fœlicitatem duæ inopinatæ molestię conatæ obnubilare: propior aliena ingratitudo remotior aliena negligentia. Archiepiscopus Cameracensis cetera probus, ambitione præpostera & iracundia præfractiore, cœpit animo cruciari, quod dominio sæculari vrbis & territorij excidisset, clanculum ergo sollicitare nonnullos gratia potentes, vt ij in magistratum vrbis deligerentur, quibus idem animi sensus secum foret, & ipsi pristinam dominationem cuperent restitutam, vt eorum ope, consilioque à Pontifice maximo, & Imperatore ius suum (sic censebat) consequeretur. Talia inopini & ingentis immemor beneficij agitabat; quo in thronum Archiepiscopalem alienis impensis & sanguine esset restitutus á Rege; cuius etiam commendatione, fors impar tantæ dignitati, ad eum gradum prius euectus fuerat; propria veró vel imperitia, vel alia culpa, vt boni & prudentes viri affirmabant,

bant, per Anisium proditorem ante multos annos fuerat deturbatus. Gnarus moliminum Comes, facile conatus dissipauit, eos prudenti dissimulatione transmittens, memor ea familia natum Archiepiscopum, quæ superioribus tumultibus admodum constans, & fida Regi fuisset: paternis, fraternisque meritis tantum tribuebat, vt, quoad sine Regis & Reip. damno posset, Archiepiscopum placare, & beneuolum reddere niteretur. Molestia altera breuior fuit, quo acrior initio. Per litteras Bruxella datas certior factus, Batauos, salitis artibus, per insidias Herenguerij illius, qui Huyo non ita pridem eiectus, Liram Brabantiæ oppidum, Antuerpiæ & Mechliniæ clauem, occupasse. Præerat vrbi Alphonsus de Luna, cum rariore, quàm necessarium, præsidio; quo omnibus locis excubias agere nequeunte, vulpeculæ irrepserant: ceteros mœror depressit: Comitis magnanimitatem indignatio acuit. Sine mora Principem Auellinum eo mittit, iussum cum toto equitatu non intermisso labore properare: cum reliquo exercitu ipse vestigijs instare statuerat, cum eodem die Auellinus iter aggrederetur, postera luce cum sole lætitia noua affulgens, tenebras quas mœror fronti obduxerat, fugauit: à Veredo epistola allata Liram fœliciter recuperatam indicauit; hostes qui ingressi penè ad internecionem cæsos. Nam Luna, vti aduertit hostem vrbe potitum, celeriter cum Hispanis quadraginta ex Ioannis Ciacconi centuria: qui soli aderant, portam vnam vrbis, quæ firmior ceteris, occupat:

Mons de Ainsi.

Liera.

Don Alõso de Luna.

Principe Auellino

Don Iuã Chacon.

cupat:

cupat: ibi se fortiter tuetur, & Antuerpiensibus, Mechliniensibus, Bruxellensibus significat, quo in discrimine versaretur. Primi Antuerpienses, qui

Gasparde Mondragon.

proximi, vbi intellexere, postulant à Gaspare Mondragonio (is pro patruo suo Christophoro, nondum ex Frisia reduce, arci præerat) vt cum præsidiarijs aliquot se ciuibus ducem præbeat: fecit Gaspar, & centum octoginta Hispanos, paucis in arce reliquis, eductos ciuium cohortibus adiungit: mox quia periculum in mora, vigintiquinque de suis concitato cursu, iubet Liram præcurrere, & Lunæ significare, pergat animosè, in proximo suppetias adesse: præcursores duabus horis tres leucas emensi: hoc manipulo auctus Luna, mandat ei, qui præerat, celerrime portam, qua Louanium iter, occupare, dum hostes adhuc vacarent vrbis direptioni: factum non segniter: hostes, portarum cura neglecta, huc illuc dispersi vagabantur. Sciebant Lunæ paucissimos milites adesse: confidebant se mox illius potituros, cum vellent: nec enim tam promptum auxilium illi aduenturũ censebant: hic error Batauis exitio fuit. Manipulus ille Hispanorum per ipsam vrbem recta ad portam contendit, obuios quosq; prædones dispersos obtruncat, magistratum vrbis, quem nonnulli vinctum abducebant, cæsis prædonibus liberat; & portam, qua prædam hostes efferebãt, occupat. Quotquot igitur prædonum rei primum ignari mox vt Hispanos pellerent, eo properabant, in ipsa porta sternebantur, & iam cadauera pro vallo erant.

Paulo

Paulo post Gaspar Mondragonius Liram aduenit, cũ præsidiarijs, & naualibus socijs simul ferè quadringentis, subsequebatur agmen bis mille ciuium, priores illi per portam à Luna intromissi, ipso præeunte, ferocissimè in hostem adhuc vagantem irruentes maximam stragem ediderunt. Vix ausi resistere necati, vel porta ab Hispanis interclusi, per muros se deiecerunt, nõ pauci in fossa, quæ duplex & aquis plena, submersi planè ex nongentis, qui venerant, vix centum euaserunt. Nam Mechliniẽses etiam, qui iam se Antuerpiensibus adiunxerãt, quotquot vltra vrbem nacti, ad orcum mittebant; qui, Purgatorium negantibus, locus debitus. Vehementer clades ista Batauos conturbauit, non credebant Brabantiæ oppidanos, vmquam ea conspiratione animorum, tam procul á mœnibus, Hispanorum signa secuturos, vel quidquam simile ausuros: quasi non, quæ hæreticis ad malum, eadem Catholicis ad bonum animositas adesse posit. Sed illi stolidè arrogantes sibi de suis viribus maxima, de ceterorum Belgarum nec minima soliti polliceri. Comes ciuitatibus Brabanticis, quæ tam præclarum facinus ediderant, per literras officiosè gratias egit; & collaudatas acriter ad similia, quando res postularet, gerenda accendit: deinde nouum hunc limitem Gallicum, quem recuperarat, firmis præsidijs muniuit: & quarto Kal. Nouembris in Brabantiam, vbi Principorum sedes ordinaria, rediturus Cameraco discessit. Obiter Atrebatum, Duacum, Insulas, Tornacum, Enguianum, Hallas pertran

Arras. Duay. Lile. Tornay. Enguien. Halle.

pertransijt. Vbique obuia nobilitas, cum ciuibus & magistratu ei prodijt: claues vbique traditæ; publicè gratiæ actæ; exceptus conuiuijs, dramatibus, & omnigena lętitiæ & gratulationis contestatione; comitatui eius vbique sumptus & lautia de publico præbita: denique honor exhibitus, qui Principibus ipsis aduenientibus solebat. Vna omnium vox audiebatur, salutem se Comiti debere: ipsum Prouinciæ patrem, ipsum non nomine, sed re Gubernatorem, & Capitaneum Generalem esse. Vouere sibi illum diu adesse, optima quæque ipso gubernante sibi polliceri. Aliud Regi visum, nam in itinere iam erat Albertus Archidux Austrię Cardinalis & Toletanæ Ecclesiæ Archiepiscopus; vt Comiti succederet. Comes ergo Cardinalem opperiebatur, & vt successori faciliora omnia re-

Iorge Basta. linqueret, magno silentio per Georgium Bastam

Lafere. equitatus generalem Commissarium, Feræ, quam Rex Franciæ obsederat, annonam & pulueres submisit, & vt tota illa hieme obsidionem ferre posset, sedulitate mira perfecit. Reliqua quoque, quæ sequentis æstatis bello opportuna, tùm para-

Namur. ri poterant, curauit omnia: & Namurcum vsque progressus, Archiduci Prouinciam reliquit, & paucos post dies, nempe xiij. Febrarij se in iter Italiam versus dedit. Solus Gubernatorum Belgij, qui ab anno 1566. cum laude, gloria, & omnium bonorum beneuolentia, ex Belgio discesserit: quod virtuti potius Comitis, quàm temporis breuitati reor adscribendum. Nam

quibus